

Januar 2016

Evropska socijalna povelja

Evropski komitet za socijalna prava

Zaključci 2015

BOSNA I HERCEGOVINA

Ovaj tekst može biti predmet revidiranja.

Uloga Europskog komiteta za socijalna prava (Komitet) jeste da donosi odluke o usklađenosti situacije u državama potpisnicama sa Revidiranom europskom socijalnom poveljom (Povelja). Komitet usvaja zaključke putem okvira procedura o izvještavanju i odluke pod procedurom kolektivnih žalbi.

Informacije o Povelji, izjave o tumačenju, kao i opšta pitanja od strane Komiteta, su prikazane u Opštem uvodu u sve Zaključke.

Sljedeći Član se tiče Bosne i Hercegovine, koja je ratifikovala Povelju 7. oktobra 2008. godine. Rok za podnošenje 5. izvještaja je bio 31. oktobar 2014. godine, a Bosna i Hercegovina je isti podnijela 26. maja 2015. godine.

U skladu sa sistemom izvještavanja usvojenog od strane Vijeća ministara na 1196. sjednici zamjenika ministara 2-3. aprila 2014.god, izvještaj se odnosi na sljedeće odredbe tematske grupe "Djeca, porodice i migranti":

- prava djece i omladine na zaštitu (Član 7),
- pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva (Član 8),
- pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu (Član 16),
- pravo majki i djece na socijalnu i ekonomsku zaštitu (Član 17),
- pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć (Član 19),
- pravo radnika sa porodičnim obavezama na jednaku priliku i jednak tretman (Član 27),
- pravo na stan (Član 31).

Bosna i Hercegovina je prihvatila sve odredbe iz gorenavedene grupe, osim Članova 19, 27 i 31.

Referentni period je bio 1. januar 2010. godine do 31. decembar 2013.godine.

Zaključci koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu se tiču 18 situacija i one su sljedeće:

- 3 zaključka o usklađenosti: Članovi 7§7, 7§10, 8§3.
- 13 zaključka o neusklađenosti: Član 7§2, 7§3, 7§4, 7§5, 7§6, 7§8, 7§9, 8§1, 8§2, 8§4, 8§5, 16, 17§1.

Po pitanju ostale 2 situacije u vezi s članovima 7§1 i 17§2, Komitet treba dodatne informacije kako bi ocijenio situacije. Komitet smatra da je odsustvo traženih informacija ukazuje na kršenje obaveze o izvještavanju koju je potpisala Bosna i Hercegovina u skladu sa Poveljom. Komitet traži od Vlade da riješi ovu situaciju uključivanjem traženih informacija u sljedeći izvještaj.

Tokom trenutnog pregleda, Komitet je uzeo u obzir sljedeće pozitivne promjene:

Član 8§1

- U skladu sa odlukom Vijeća ministara od 29. septembra 2010. godine, svi zaposleni u državnim institucijama u Bosni i Hercegovini, bez obzira na njihovo prebivalište, imaju pravo na porodiljsku naknadu u iznosu prosječne neto plate zarađene u posljednja tri mjeseca prije odlaska na porodiljsko odsustvo.

– Na Član 45 Zakona o radu Distrikta Brčko, 23. augusta 2014. god., usvojen je amandman i nova odluka o uslovima i načinu isplate naknade plate tokom porodiljskog odsustva (No. 34-000890/13 od 15. januara 2014.god) koja je stupila na snagu 22. januara 2014.

Sljedeći izvještaj se bavi sljedećim odredbama tematske grupe "Zapošljavanje, obuka i jednake prilike ":

- pravo na rad (Član 1),
- pravo na stručno usmjeravanje (Član 9),
- pravo na stručno osposobljavanja (Član 10),
- pravo osoba sa invaliditetom na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice (Član 15),
- pravo na bavljenjem zanimanjem koje donosi zaradu na teritoriju ostalih zemalja članica potpisnica (Član 18),
- pravo muškaraca i žena na jednake prilike (Član 20),
- pravo na zaštitu u slučaju prekida zaposlenja (Član 24),
- pravo radnika na zaštitu od tužbi u slučaju insolventnosti poslodavca (Član 25).

Rok za podnošenje ovog izvještaja je bio 31. oktobar 2015.godine.

Zaključci i izvještaji su na raspolaganju na www.coe.int/socialcharter.

Član 7 – Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 1 – Zabrana zapošljavanja ispod dobi od 15 godina.

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Izvještaj ukazuje da, u skladu sa Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine, nije dozvoljeno zaključiti ugovor o zaposlenju sa osobama ispod 15 godina. Ovakav potpisani ugovor koji krši ovu odredbu će se smatrati nevažećim i na taj način neće proizvesti nikakve pravne posljedice. Izvještaj ukazuje na to da inspektori za rad nisu otkrili nijedan slučaj potpisanog ugovora sa osobama ispod 15 godina.

U Republici Srpskoj, ugovor o zapošljavanju se ne može zaključiti sa osobom ispod 15 godina starosti i koja nema opštu zdravstvenu sposobnost da radi (Član 14 Zakona o radu).

Kad je u pitanju Brčko District, izvještaj navodi da je osobama ispod 15 godina zabranjeno da zaključe ugovor o zapošljavanju (Član 10 Zakona o radu). Osoba ispod 15 godina starosti može zaključiti ugovor o zapošljavanju samo uz pristanak jednog ili oba roditelja ili pravnog staratelja, i ukoliko je ovlašten doktor ili relevantna zdravstvena ustanova izdala uvjerenje da je maloljetnik pregledan i da on/ona fizički i mentalno u mogućnosti obavljati zadatke koje zahtjeva određeni posao.

Komiteta iz informacija dostavljenih u izvještaju zaključuje da se pravne odredbe koje zabranjuju osobi ispod 15 godina da zaključi ugovor o zapošljavanju primjenjuju samo u formalnom ugovornom odnosu u svim entitetima Bosne i Hercegovine. Komitet traži da Vlada dostavi informacije o preduzetim mjerama u osiguranju da djeca, koja nisu vezana formalnim odnosom u zapošljavanju, kao što su djeca koja obavljaju neplaćeni posao, rad u neformalnom sektoru ili rad na bazi samozapošljavanja, imaju koristi od zaštite koju obezbjeđuje Član 7§1 Povelje. Komitet pita koje mjere su preduzete od strane organa (npr. Inspekcije rada) na otkrivanju slučajeva djece ispod 15 godina koji rade za sebe ili u neformalnoj ekonomiji, van okvira ugovora o zapošljavanju.

Komiteta je ranije primjetio da laki posao nije definisan zakonom niti u jednom od entiteta Bosne i Hercegovine. Pitao je da je djeci ispod 15 godina zabranjeno da rade bilo koji posao (Zaključci iz 2011.). Iz izvještaja se zaključuje da se djeci ispod 15 godina zabranjuje da budu zaposlena na bilo kojim poslovima, čak i lakim. Komitet ima informaciju iz drugog izvora Vladine izjave da će striktno implementirati zabranu rada osoba ispod 15 godina u Republici Srpskoj, bez obzira da li se radi o angažmanu na lakim radnim aktivnostima i ne predviđa preuzimanje mjera za dozvolu tih radova djeci ispod 15 godina. (Direktan Zahtjev (ILO-CEACR) – usvojen 2014, objavljen na 104. sjednici **ILC** (2015.), Konvencija o minimalnoj starosti. 1973 (Br. 138)).

U svom ranijem zaključku, Komitet je pitao kakva je situacija u Bosni i Hercegovini u pogledu monitoringa rada od kuće. Izvještaj navodi da zakoni Bosne i Hercegovine i Republike Srpske ne regulišu rad od kuće ili van prostorija poslodavca i, samim tim, kompetencija inspekcije rada se ograničava na inspekcije u sjedištu ili registrovanim poslovnica poslodavca. Izvještaj dodaje da novi nacrt Zakona o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine sadrži odredbe koje se tiču rada od kuće. Zakon o radu Distrikta Brčko daje mogućnost obavljanja posla van prostorija poslodavca. Prema izvještaju, inspektori rada nisu još obavili niti jednu inspekciju nadgledanja ove vrsta posla.

Komitet podsjeća da rad u porodici (pomaganje u kući) također spada u okvir Člana 7§1 čak i kad se takav posao ne obavlja za za preduzeće u pravnom i ekonomskom smislu riječi i dijete formalno nije radnik. Iako se obavljanje takvog posla od strane djece može smatrati normalnom i čak sastavni dio njihovog obrazovanja, možda ipak povlači za sobom, ukoliko se zloupotrebi, rizike koje član 7§1 namjerava da eliminiše (Međunarodna komisija pravnik, eng. International Commission of Jurists (CIJ) v. Portugal, Žalba br. 1/1998, Odluka o meritumu od 9. septembra 1999., §28).

Komitet podsjeća da su države potpisnice dužne pratiti uslove pod kojima se rad u kući obavlja u praksi (Zaključci 2006., Opći uvod u Član 7§1). Komitet postavlja pitanje kako se vrši praćenje rada u kući.

Komitet je ranije tražio informaciju o preduzetim mjerama od strane Inspektorata rada u otkrivanju slučajeva dječijeg rada. Izvještaj navodi da u skladu sa izvještajima inspektora rada, nije bilo zabilježenih slučajeva gdje su poslodavci zaključivali ugovore sa osobama mlađim od 15 godina. Izvještaj navodi da inspektori rada mogu izreći kazne od 1.000 to 7.000 KM (512 to 3.584 EUR). Komitet iz drugog izvora saznaje da i u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Distriktu Brčko legislativa ne predviđa kazne za nepoštivanje odredbi o minimalnoj dobi (članu 15, odnosno članu 10 Zakona o radu). Takođe zaključuje, prema istom izvoru, navedena kazna navedena od strane Vlade se odnosi na novi nacrt Zakona o radu FBiH kao kazna za prijestupe u vezi sa zaključivanjem ugovora sa djecom mlađom od 15 godina ili zapošljavanje ovih osoba na bilo koju vrstu posla (Direktan Zahtjev (ILO-CEACR) – usvojen 2014., objavljen na 104. sjednici ILC-a (2015.), Konvencija o minimalnoj starosnoj dobi. 1973. (Br. 138)). Komitet traži detaljne i precizne informacije u sljedećem izvještaju o primjenjivim sankcijama u slučaju nepoštivanja zabrane zaključivanja ugovora o zapošljavanju sa osobom ispod starosne dobi od 15 godina.

Komitet podsjeća da se situacija u praksi treba redovno pratiti. Također, traži se, da se u sljedećem izvještaju daju informacije o broju i prirodi otrivenih prekršaja kao i u praksi izrečene sankcije poslodavcima za angažovanje djece ispod 15 godina u bilo kojoj vrsti ekonomskih aktivnosti.

Zaključak

Do primitka traženih informacija, Komitet odlaže svoj zaključak.

Član 7 – Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 2 – Zabrana zapošljavanja za osobe ispod 18 godina na opasnim ili nezdravim aktivnostima

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Ranije je Komitet primijetio da Zakoni o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko propisuju da mlade osobe ne mogu raditi u ekstremno teškim fizičkom radu, pod zemljom ili pod vodom, niti na radnom mjestu koje predstavlja rizik po njegov/njen život i zdravlje, razvoj i moralnost, uzimajući u obzir njegov/njen psihološki i fizičke kapacitete (Zaključci 2011.).

Komitet je pitao da li postoje dalji navodi u zakonu po pitanju oblika rada ili vrsta rizika koji bi se smatrali opasnim ili nezdravim aktivnostima za mlade osobe.

Izvještaj navodi da, u Federaciji Bosne i Hercegovine, u skladu sa Zakonom o radu, Ministarstvo rada i socijalne politike izdaje posebnu regulativu za određivanje vrste opasnog rada zabranjenog mladima ispod 18 godina starosti. U izvještaju se navodi da ne postoje usvojeni propisi koji definišu opasne poslove koji su zabranjeni osobama ispod 18 godina. Komitet je dobio informaciju iz drugog izvora Vladine izjave da je u procesu usvajanje novog Zakona o radu (Direktan zahtjev (ILO-CEACR) – usvojen 2014., objavljen na 104. sjednici ILC (2015.), Konvencija o minimalnoj starosnoj dobi, 1973 (Br. 138)). Komitet traži informacije o svakom napretku koji je postignut u vezi s ovim.

U Republici Srpskoj, definisanje vrsta opasnih poslova zabranjenim mladim ispod 18 godina regulišu odredbe sektorskih ili konkretnih kolektivnih ugovora. Komitet je dobio informaciju iz drugog izvora Vladine izjave da će, tokom budućih diskusija u vezi sa usvajanjem novog Zakona o radu, osigurati da odredbe koje ovlašćuju Ministarstvo rada da definiše opasne poslove zabranjene djeci ispod 18 godina starosti, budu uključene u novi Zakon o radu (Direktan zahtjev (ILO-CEACR) – usvojen 2014., objavljen na 104. sjednici ILC (2015.) Konvencija o minimalnoj starosnoj dobi, 1973 (Br. 138).

Kad je u pitanju Distrikt Brčko, u izvještaju se navodi da u skladu sa Članom 41(2) Zakona o radu, vrste opasnih poslova zabranjenih mladima od 15-18 godina se definišu kolektivnim ugovorima koje Distrikt Brčko još uvijek nema. Vrste poslova i vrste rizika koje bi predstavljale rizik ili nezdrav uticaj na mladu osobu nisu eksplicitno navedene u Distriktu Brčko.

Komitet podsjeća da u primjeni Člana 7§2 Povelje, domaći zakoni moraju postaviti granicu od 18 godina kao minimalnu dob za primanje na određena zanimanja koja se

smatraju kao opasni ili nezdravi. Mora postojati adekvatan zakonski okvir koji će definisati potencijalno opasan rad, koji ili navodi takve oblike rada ili definiše vrste rizika (fizičke, hemijske, biološke) koji mogu nastati tokom posla (Zaključci 2006., Francuska). Komitet smatra da situacija nije usklađena sa Članom 7§2 Povelje na osnovu činjenice da legislativa ne definiše niti daje listu opasnih aktivnosti zabranjenih radnicima mlađih od 18.

Komitet je ranije tražio informacije o tome kako Inspektorat rada prati aranžmane u vezi sa zapošljavanjem mladih osoba na opasnim poslovima i koje mjere su preduzete u slučaju kršenja (Zaključci 2011.). Izvještaj ne sadrži informacije o aktivnostima monitoringa inspekcije rada.

Komitet podsjeća da zadovoljavajuća primjena Člana 7 ne može biti osigurana isključivo usvajanjem legislative ukoliko ovo nije efikasno primijenjeno i strogo nadgledano. Podsjeća da situacija u praksi treba biti redovno praćena i traži da sljedeći izvještaj obuhvati informacije o aktivnostima monitoringa i nalaze Inspektorata za rad za određeni referentni period u vezi sa zabranom zaposlenja ispod starosne dobi od 18 godina na opasnim i nezdravim aktivnostima, uključujući prirodu u broj otkrivenih prekršaja i sankcija primjenjenih u praksi. Komitet ističe da ukoliko sljedeći izvještaj ne obuhvati tražene informacije, neće se moći reći da je situacija usklađena sa Članom 7§2 Povelje.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§2 Povelje na osnovu činjenice da legislativa ne definiše niti daje listu opasnih ili nezdravih aktivnosti zabranjenim mladim radnicima ispod 18 godina starosti.

Član 7 – Prava djece i omladine na zaštitu

Stav 3 – Zabrana zaposlenja djece koja imaju obavezu školovanja

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Komiteta je ranije zaključio da osnovno obrazovanje počinje sa 6 godina starosti i traje osam ili devet godina. Uzeo je u obzir i Vladinu izjavu da od juna 2013. godine, da se obavezno obrazovanje završava sa 15 godina (Zaključci 2011.). Komiteta primjećuje da se starosna dob završetka obaveznog obrazovanja poklapa sa minimalnom starosnom dobi zapošljavanja. Poziva se na obzervacije na lakši posao iz svoji zaključaka o Članu 7§1.

Komiteta je ranije zaključio da Zakon o radu i obrazovanju u Bosni i Hercegovini ne dozvoljavaju mogućnost zapošljavanja djece tokom raspusta, niti definišu bilo kakve vrste radova koji bi mogli obavljati. (Zaključci 2011). Komiteta je tražio pojašnjenje o tome da li postoje bilo kakve kategorije rada gdje bi djeca ispod 15 godina starosti mogla obavljati i, u zavisnosti od obaveznog obrazovanja, biti zaposlena. Prema izvještaju, ne postoje pravne odredbe koje regulišu rad djece tokom raspusta, u zavisnosti od njihovih obaveza obaveznog školovanja, pošto postoji opšta zabrana zapošljavanja djece ispod 15 godina. Ne postoje podaci koji pokazuju zaposlenost djece ispod 15 godina.

Izvještaj ne pruža nikakve informacije o situaciji u praksi. Komiteta saznaje iz drugih izvora da je 8,9% djece između 5 i 14 godina angažovano u ekonomskoj aktivnosti (Direktan Zahtjev (ILO-CEACR) – usvojeno 2010.godine, objavljeno na 100. sjednici ILC-a (2011.), Konvencija o minimalnoj starosnoj dobi. 1973 (Br. 138)). Vlada ne pruža nikakve statističke podatke od inspekcije rada koji pokazuju da djeca koja još uvijek podliježu obaveznom školovanju ne obavljaju posao koji ih sprečava da u punom smislu imaju koristi od svog obrazovanja.

Komiteta podsjeća da se situacija u praksi treba redovno pratiti. Od sljedećeg izvještaja traži informacije o broju i prirodi otkrivenih prekršaja, kao i mjere preduzete/kazne izrečene prema poslodavcima za kršenje regulative u vezi sa zabranom zapošljavanja djece koja imaju obavezu pohađanja obaveznog školovanja. U međuvremenu, zaključuje se da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§3 Povelje s obzirom da nije uspostavljena efikasna zaštita protiv zapošljavanja djece koja podliježu obaveznom obrazovanju u praksi.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§3 Povelje s obzirom da nije utvrđeno da u praksi postoji efikasna zaštita protiv zapošljavanja djece koja podliježu obaveznom obrazovanju.

Član 7 – Prava djece i omladine na zaštitu

Stav 4 – Radno vrijeme

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Ranije je Komitet primijetio da je omladini ispod 18 godina dozvoljeno raditi do 40 sati sedmično. Zaključio je da situacija nije usklađena sa Članom 7§4 Povelje, po osnovu činjenice da je granica od 40 sati rada sedmično za mlade radnike ispod 16 godina prekomjerna (Zaključci 2011.).

Komitet zaključuje iz informacija datim u izvještaju da se pravni okvir nije promijenio tokom referentnog perioda. Podsjeća da se prema Članu 7§4, domaći zakoni moraju ograničiti radne sate osoba ispod 18 godina, koje više ne podliježu obaveznom školovanju. Granica može biti rezultat zakonodavstva, propisa, ugovora ili prakse. Za osobe ispod 16 godina starosti, granica od 8 sati dnevno ili 40 sati sedmično je u suprotnosti sa ovim članom. Komitet dakle ostaje pri zaključku o neusklađenosti ove tačke.

Izvještaj dalje navodi da u Federaciji Bosne i Hercegovine novi nacrt Zakona o radu daje granicu od 35 sati rada sedmično za mlade ranike ispod 18 godina. Međutim, izvještaj ukazuje da novi Zakon o radu još nije usvojen. Komitet traži da bude obaviješten o svakom napretku u ovom pogledu.

Izvještaj ne pruža nikakve informacije o situaciji u praksi. Komitet podsjeća da se situacija u praksi treba redovno pratiti. Dakle, Komitet traži da sljedeći izvještaj obuhvati informacije o broju i prorodi otkrivenih prekršaja, kao i određenim sankcijama prema poslodavcima za kršenje regulative u vezi sa radnim vremenom mladih osoba ispod 18 godina koji više nisu pod obavezom školovanja.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§4 Povelje s obzirom da je ograničenje od 40 sati sedmično za mlade radnike ispod 16 prekomjerno.

Član 7 – Prava djece i omladine na zaštitu

Stav 5 – Poštena zarada

Komitet uzima u obzir informacije iz izvještaja koje je Bosna i Hercegovina podnijela.

Komitet je ranije tražio informaciju o neto minimalnoj plati i neto prosječnoj plati kako bi procijenili situaciju u skladu sa Članom 7§5. Izvještaj pruža podatke o neto prosječnoj plati i najnižoj plati u entitetima Bosne i Hercegovine, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Mladi radnici

Izvještaj navodi da u Federaciji Bosne i Hercegovine (F BiH), plate određuju kolektivni ugovori prema branši/djelatnosti. Nema razlike između iznosa plate za mlade osobe i plate odrasle osobe. Iznos minimalne plate u F BiH, kako je uspostavljeno Opštim kolektivnim ugovorom, nije se mijenjala od oktobra 2008. godien. Izvještaj navodi da najmanja neto satnica ne može biti ispod 1,95 konvertibilnih maraka (KM), a najniža neto mjesečna plata iznosi 343 KM (175 EUR). Prosječna neto plata u 2013. god. je bila 835 KM (427 EUR). Komitet primjećuje da najniža neto plata iznosi samo 41% neto prosječne plate u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U Republici Srpskoj, mladi radnici su plaćeni isto kao i odrasli. Najniža neto plata je bila 370 KM (189 EUR) u 2010.god. i nije se mijenjala, dok je prosječna neto mjesečna plata bila 808 KM (413 EUR) in 2013.god. Komitet primjećuje da najniža neto plata predstavlja samo 45% neto prosječne plate u Republici Srpskoj.

Kad je u pitanju Distrikt Brčko, izvještaj daje informacije o neto i bruto prosječnoj plati za glavne branše/djelatnosti tokom referentnog perioda, kao i iznose najnižih neto plata. Na primjer, neto prosječna plata u 2013. god. je bila 817 KM (417 EUR), dok je najniža neto plata bila uspostavljena u oblasti hotelijerstva u iznosu od 437 KM (223 EUR). Komitet primjećuje da najniža neto plata predstavlja 53% neto prosječne plate.

Komitet podsjeća da plate mladih radnika mogu biti niže od početne plate odraslih, ali svaka razlika mora biti razumna, a razlika mora brzo nestati. Za petnaestogodišnjake/šesnaestogodišnjake, plata za 30% niža od početne plate odraslih je prihvatljiva. Za šesnaestogodišnjake/osamnaestogodišnjake, razlika ne smije preći 20%. Referentna plata odraslih mora u svakom slučaju biti dovoljna da bude u skladu sa Članom 4§1 Povelje. Ako je referentna plata preniska, čak i plata mladog radnika koja poštuje navedene procenete razlike ne može se smatrati poštenom.

U ovom slučaju, s obzirom da Bosna i Hercegovina nije prihvatila Član 4§1 Povelje, Komitet samostalno procjenjuje adekvatnost plate mladih radnika prema Članu 7§5. U ovu svrhu, odnos između neto minimalne plate/najniže plate i neto prosječne plate se uzima u obzir. Komitet primjećuje da minimalna mjesečna plata iznosi ispod 50%

prosječne plate u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, što je premalo da osigura pristojan životni standard. Dakle, Komitet smatra da pravo na poštnu platu mladim radnicima nije zagarantovano s obzirom da je sama referentna plata (minimalna plata odraslih radnika) preniska da osigura pristojan životni standard.

Pripravnici

U svom ranijem zaključku, Komitet je primjetio da pripravnici imaju pravo na naknadu u iznosu od najmanje 80% najniže plate isplaćene od strane poslodavca. Komitet je pitao da li pod "najmanjom platom" znači minimalnom platom.

Izvještaj navodi da u Federaciji Bosne i Hercegovine referentna plata može biti minimalna plata za odgovarajuću poziciju kod poslodavca za koji se pripravnik obučava ili najniža plata u Federaciji Bosne i Hercegovine. Poslodavac određuje osnov na kojoj će on/ona izračunati 80% za naknadu pripravnika.

Kad je u pitanju Republika Srpska, Zakon o radu propisuje da pripravnik ima pravo na 80% plate odraslog radnika koji obavlja isti posao (Član 29 (2)). Izvještaj dodaje da svi kolektivni ugovori za radnike u realnom sektoru i zakoni koji propisuju iznos plata državnih službenika i ostalih osoba koji se plaćaju iz budžeta Republike Srpske navode da pripravnik ima pravo na naknadu u iznosu od 80% od onoga što bi primao/primala da je položila stručni ispit.

Izvještaj navodi da Član 19 Zakona o radu Distrikta Brčko propisuje da poslodavac može zaključiti ugovor o zaposlenju sa pripravnikom tokom perioda obuke propisanom za profesiju na koju se to odnosi. Tokom pripravničkog rada, pripravnik ima pravo na 80% plate radnog mjesta na koji je on/ona zaposlen. Najniža plata ne znači minimalna plata i pripravnik ima pravo na 80% plate radnog mjesta na koji je on/ona zaposlen, a ne minimalnu platu.

Komitet pita na koji način inspektorat rada prati situaciju kad su u pitanju plate pripravnicima u praksi.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§5 Povelje s obzirom da plate mladih radnika nisu pravične.

Član 7 - Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 6 –Uključivanje vremena provedenog na stručnom obrazovanju u redovno radno vrijeme

Komitet prihvata informacije sadržane u izvještaju koje je podnijela Bosna i Hercegovina.

U svom ranijem zaključku, Komitet je zaključio da situacija nije usklađena sa Članom 7§6 Povelje s obzirom da zakonodavni okvir nije propisao da vrijeme provedeno na obuci, uz pristanak poslodavca, bude uključeno u normalno radno vrijeme i plaćeno kao takvo.

Komitet uzima u obzir informacije date u izvještaju da nije bilo napretka tokom referentnog perioda u ovom pogledu. Komitet, dakle, ostaje pri svom zaključku o neusklađenosti ove tačke.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§6 Povelje s obzirom da okvir zakonodavstva nije osigurao da vrijeme provedeno na obuci, uz pristanak poslodavca, bude uključeno u normalno radno vrijeme i plaćeno kao takvo.

Član 7 - Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 7 – Plaćeni godišnji odmor

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina. Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Komitet je ranije primijetio da zakoni o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko propisuju da mlade osobe ispod 18 godina starosti imaju pravo na 24 radna dana plaćenog godišnjeg odmora. Komitet je postavio pitanje da li mladi radnici imaju opciju odricanja od svog godišnjeg uz plaćanje i da li mladi radnici imaju mogućnost korištenja propuštenog odsustva u neko drugo vrijeme u slučaju bolesti ili nesretnog slučaja tokom odmora.

Izvještaj navodi da, u Federaciji Bosne i Hercegovine, mladi uposlenici koriste pravo na plaćeni godišnji odmor po istim uslovima kao i odrasli uposlenici. Uposlenik se ne može odreći godišnjeg odmora niti mu se isti može poricati, niti bilo kakva naknada može biti isplaćena po osnovu neiskorištenog godišnjeg odmora (Član 45 Zakona o radu). Godišnji odmor se može podijeliti u dva dijela, jedan koji bi trebao biti u jednom neprekidnom dijelu od 12 dana, a ostatak se može koristiti do 30. juna naredne godine (Član 44 Zakona o radu). Izvještaj dodaje da trajanje godišnjeg odmora ne uključuje period privremene nemogućnosti za rad zbog bolesti ili povrede i da zaposlenici mogu uzeti godišnji čim se uzroci koji su izazvali prekid prestanu.

U Republici Srpskoj, u slučaju da je godišnji odmor prekinut zbog privremene nemogućnosti za rad zbog bolesti ili povrede, uposlenik ima pravo koristiti godišnji odmor drugi put, čim se uzroci koji su to izazvali prestanu.

Kad je u pitanju Distrikt Brčko, izvještaj navodi da Član 36 Zakona o radu propisuje da se uposlenik ne može odreći prava na godišnji odmor niti mu se može uskratiti pravo na godišnji odmor, niti mu može biti isplaćena naknada umjesto godišnjeg odmora. Kao izuzetak, naknada za neiskorišteni godišnji odmor može biti isplaćena u slučaju prekida ugovora o radu uz sporazumni dogovor poslodavca i uposlenika. Uposlenik može uzeti godišnji odmor koji je izgubio tokom privremene nemogućnosti da radi drugi put, čim prestanu okolnosti koje su izazvale nemogućnost da radi.

Komitet podsjeća da se zadovoljavajuća primjena Člana 7 ne može propisati samo legislativom ukoliko se ovo efikasno ne primjenjuje i pomno ne prati. Podsjeća da se situacija u praksi treba redovno pratiti i traži da se u sljedećem izvještaju daju informacije o aktivnostima monitoringa i nalazi Inspektorata rada za traženi referentni period u vezi sa plaćenim godišnjim odmorom mladih radnika ispod 18 godina starosti, uključujući prirodu i broj otkrivenim prekršaja i izrečenih sankcija u praksi.

Zaključak

U zavisnosti od primitka traženih informacije, Komitet zaključuje da je situacija u Bosni i Hercegovini usklađena sa Članom 7§7 Povelje.

Član 7 - Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 8 – Zabrana noćnog rada

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Komiteta je ranije primijetio da Član 36 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine, Član 51§1 Zakona o radu Republike Srpske i Član 32 Zakona o radu Distrikta Brčko ograničavaju noćni rad maloljetnih radnika. Za mlade radnike zaposlene u industriji, rad između 7:00 navečer i 7:00 ujutro se smatra noćnim radom. Dok za neke mlade radnike zaposlene u drugim sektorima, rad između 8:00 navečer i 6:00 ujutro se smatra noćnim radom (Zaključci 2011.).

Komiteta je ranije primijetio primjenjive sankcije u slučaju kršenja zabrane noćnog rada za mlade radnike i tražio informacije o aktivnostima Inspektorata rada u vezi sa nadzorom situacije u praksi (Zaključci 2011). U izvještaju se ne daju tražene informacije.

Komiteta podsjeća da zadovoljavajuća primjena Člana 7 ne može biti osigurana samim zakonodavstvom ukoliko se ne primjenjuje efikasno i pomno prati. Podsjeća da se situacija u praksi treba redovno pratiti i da inspekcija rada ima odlučujuću ulogu u efikasnoj primjeni Člana 7 Povelje (Međunarodna komisija pravnika (CIJ) v. Portugal, Žalba Br. 1/1998, Odluka o mjerama od 9. septembra 1999., §32). U odsustvu bilo kakvih podataka Inspektorata rada o aktivnostima supervizije, Komitet smatra da situacija nije usklađena sa Članom 7§8 Povelje s obzirom da nije utvrđeno da se propisi u vezi sa zabranom noćnog rada omladine ispod 18 godina starosti provode u praksi.

Komiteta traži da sljedeći izvještaj obuhvati informacije o aktivnostima i nalazima Inspektorata rada za odgovarajući referentni period u vezi sa zabranom noćnog rada mladih radnika ispod 18 godina starosti, uključujući prirodu i broj otkrivenim prekršaja i izrečenih sankcija u praksi.

Zaključak

Komiteta smatra da situacija nije usklađena sa Članom 7§8 Povelje s obzirom da nije utvrđeno da se propisi u vezi sa zabranom noćnog rada omladine ispod 18 godina starosti sprovode u praksi.

Član 7 - Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 9 – Redovan ljekarski pregled.

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Komitet u svom ranijem Zaključku dao mišljenje da situacija nije u skladu sa Članom 7§9 Povelje na osnovu činjenice da ne postoji obaveza redovnih ljekarskih pregleda za mlade radnike (Zaključci 2011.). Komitet je ranije primio informaciju da okvir zakonodavstva propisuje samo obavezan ljekarske preglede za mlade radnike kod zapošljavanja, ali da ne postoji obaveza za redovne preglede nakon toga. Komitet iz datih informacija zaključuje da nije bilo promjene u pravnom okviru i da, samim time, mladim radnicima još uvijek nije zagarantovan redovan ljekarski pregled tokom zaposlenja, dok ne napune 18 godina.

Komitet podsjeća da, u primjeni Člana 7§9, domaći zakoni moraju propisati obavezne redovne ljekarske preglede za radnike ispod 18 godina zaposlenim na radnim mjestima specificiranim od strane državnih zakona i propisa. Obaveza uključuje puni ljekarski pregled pri zapošljavanju i redovne preglede nakon toga. Vremenski intervali između pregleda ne smiju biti predugi. U ovom smislu, Komitet smatra da je interval od tri godine predugo.

Izvještaj navodi da u Federaciji Bosne i Hercegovine, nacrt novog Zakona o radu propisuje da mladi radnik ispod 18 godina ima pravo na ljekarski pregled najmanje jedanput u dvije godine i trošak ovog pregleda snosi poslodavac. Komitet iz izvještaja zaključuje da Zakon o radu još nije usvojen. Traži se da sljedeći izvještaj uključi informacije o svakom napretku u ovom pogledu.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 7§9 Povelje s obzirom da legislativa ne propisuje obavezne ljekarske preglede za mlade radnike ispod 18 godina koji su zaposleni na poslovima koje propisuje državni zakon i regulativa.

Član 7 - Pravo djece i omladine na zaštitu

Stav 10 – Posebna zaštita kod fizičkih i psihičkih opasnosti

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Komiteta prihvata informaciju da je Bosna i Hercegovina ratifikovala Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja 2012. godine.

Zaštita od seksualne eksploatacije

U skladu sa izvještajem, 13. jula 2013., Vijeće ministara je usvojilo Akcioni plan za djecu 2011-2014.god. Ovaj akcioni plan definiše mjere koje se trebaju poduzeti da bi se zaštitila djeca od prodaje, dječje prostitucije, dječje pornografije i trgovine djecom. Vijeće ministara usvaja godišnji izvještaj o stanju trgovine ljudima i ilegalnoj imigraciji. Komitet želi da bude redovno obaviješten o sprovedbi Akcionog plana 2011-2014 i bilo kojeg novog akcionog plana.

U svom ranijem Zaključku (Zaključci 2011.) Komitet je upoznat sa okvirom zakonodavstva koje reguliše seksualnu eksploataciju djece u svim entitetima. Komitet je pitao da li svi zakoni o kriminalnim djelima propisuju kriminalističku obradu svih djela u vezi sa dječjom pornografijom, uključujući kupovinu, produkciju, distribuciju, stavljanje u promet i jednostavno posjedovanje dječje pornografije, ispod dobi od 18 godina.

Prema izvještaju, na početku 2010.godine, Parlamentarna skupština je usvojila Zakon o amandmanima na krivični zakon. U skladu sa ovim izvještajem, ovim amandmanima Član 186 u vezi sa trgovinom ljudima postaje usklađen sa Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Komitet iz izvještaja zaključuje kao i iz odgovora iz upitnika o opštem pregledu implementacije Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja da je osnovni temelj za zaštitu djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja sadržan u okviru krivičnog zakona entiteta. Državni krivični zakon, u grupi zločina protiv čovječnosti i vrijednosti zagarantovan međunarodnim zakonom, propisuje da određena krivična djela koja sadrže seksualnu eksploataciju djece, tj. ona u kojima se osobe ispod 18 godina pojavljuju kao oštećene strane, kao roblje, trgovine ljudima, i međunarodnog vrbovanja radi prostitucije.

U krivičnom zakonu entiteta u poglavljima "krivična djela protiv spolnog integriteta i morala" i "krivična djela protiv braka i porodice", navodi se lista krivičnih djela sa

elementima seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije djece (osobe mlađe od 14 godina starosti) i maloljetnici (osobe mlađe od 18 godina) kao što su seksualni odnos sa djetetom, nagovaranje na nuđenje seksualnih usluga, trgovina maloljetnicima, eksploatacija djeteta ili maloljetnika radi pornografije, uključujući pornografiju, posjedovanje i prijenos dječje pornografije. Komitet pita da li krivični zakon svih entiteta krivično obrađuje sve slučajeve seksualne eksploatacije maloljetnika (t.j. osoba ispod 18 godina starosne dobi), uključujući jednostavno posjedovanje dječje pornografije.

Zaštita od zloupotrebe informacionih tehnologija

Prema izvještaju, Vijeće ministara je 26.03.2013. god. usvojilo Strategiju 2013 -2015 za borbu protiv trgovine ljudima na osnovu kojeg je usvojen Akcioni plan za zaštitu djece i prevenciju nasilja protiv djece kroz informacione i komunikacijske tehnologije za period 2014 -2015.

Akcioni plan je izradilo Ministarstvo sigurnosti u saradnji sa relevantnim institucijama. Ovaj akcioni plan se fokusira na unapređenje sistema zaštite protiv dječje pornografije. Sadrži više od 40 aktivnosti koje vlasti trebaju implementirati do kraja 2015. dogine kako bi osigurali efikasne mehanizme zaštite od dječje pornografije i drugih formi seksualne eksploatacije i zlostavljanja djece putem informacionih i komunikacijskih tehnologija.

Akcioni plan predviđa mjere koje se trebaju preduzeti radi *prevencije* (podizanje svijesti, promotivne video produkcije i uključivanje u "Sigurniji Dan na Internetu), *saradnje* (dalji razvoj i unapređenje postojećih kapaciteta zajedno i u saradnji sa pružaocima internet usluga) i *podrške žrtvama* (rehabilitacija i reintegracija kao vid pružanja hitne i sveobuhvatne pomoći žrtvama).

Komiteta želi biti obaviješten o implementaciji Akcionog plana.

Zaštita od drugih oblika eksploatacije

U skladu sa izvještajem, prosjačenje djece na ulicama, u većini gradova, predstavlja sociopatološki problem. U području prevencije trgovine ljudima i suzbijanju prosjačenja, ovom se problemu uvijek davala određena pažnja, prije svega kroz uspostavljanje određenih objekata kao oblik dnevnog centra za brigu o djeci koja rade na ulici.

Komiteta iz izvještaja zaključuje da dnevni centri i prihvatni centri su uspostavljeni u nekim gradovima, kao što su Sarajevo i Mostar, kao vid zaštite i pomoći djeci koja žive na ulici.

Dnevni centri pružaju sklonište i profesionalnu pomoć djeci koja žive ili rade na ulici i koji su izloženi riziku trgovine ljudima i različitim oblicima eksploatacije. Korisnici ovih centara su djeca između 5 i 18 godina iz socijalno ugroženih porodica, sklonih prosjačenju, sa problemima u disciplini, djeca pod rizikom zlostavljanja, trgovine ljudima, prostitucije, prosjačenja, i svih negativnih uticaja ulice.

Protokoli o saradnji su potpisani u većini općina, prema kojima institucije koje obavljaju posao pružanja utočišta djeci koja žive i rade na ulici koordiniraju i rade sa

roditeljima i drugim institucijama. Prema izvještaju, broj djece koja žive i rade na ulici je smanjen.

Komitet želi da bude informisan o broju djece koja su identifikovana da žive na ulici i mjerama koje su preduzete na suzbijanju ove pojave kako bi prava Povelje bila garantovana za ovu djecu.

Zaključak

Zavisno od primitka traženih informacija, Komitet zaključuje da je ova situacija u Bosni i Hercegovini usklađena sa Članom 7§10 Povelje.

Član 8 – Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva

Stav 1 – Porodiljsko odsustvo

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Pravo na porodiljsko odsustvo

Izvještaj podsjeća da je Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine (Službene novine 26/04, 7/05, 48/05, 60/10, 32/13), Član 4, podstav a) reguliše zaštitu žena i materinstva u javnim institucijama, javnim preduzećima, udruženjima i fondacijama, korporacijama koje rade u oba entiteta i drugim institucijama koje obavljaju dodatne odgovornosti Bosne i Hercegovine; u skladu sa Članom 45 Zakona o javnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine (Službene novine 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09, 8/10) ista se pravila primjenjuju na državne službenike u ministarstvima, nezavisne administrativne organizacije i administrativne organizacije u ministarstvima, kao i druge institucije osnovane posebnim zakonima ili one kojima je posebnim zakonom povjereno upravljanje operacijama. Komitet iz informacija datih Vladinom Komitetu od strane predstavnika Bosne i Hercegovine (Izvještaj u vezi s Zaključcima 2011, §281) da Član 36§1 Zakona o platama u institucijama Bosne i Hercegovine (Službene novine 50/08) propisuje odsustvo tokom trudnoće, rođenja djeteta i brige o djetetu u trajanju od dvanaest uzastopnih mjeseci, uključujući obavezno postporođajno odsustvo od 42 dana.

Kad su u pitanju odredbe koje se primjenjuju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko, Komitet je prethodno primijetio da svi oni propisuju sveukupno odsustvo tokom trudnoće, porođaja i brige o djetetu na dvanaest uzastopnih mjeseci, što se može produžiti na 18 mjeseci u slučaju dvoje ili više djece i uključuje obavezno postporođajno odsustvo od 42 dana u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko i 60 dana u Republici Srpskoj (Zaključci 2011).

Pravo na porodiljsku naknadu

Kad su u pitanju zaposlenici u javnom sektoru državnih institucija, izvještaj se poziva na Odluku od novembra 2010. godine, donesenu od strane Vijeća ministara (Odluka o načinu i proceduri ostvarivanja prava na porodiljsku naknadu u institucijama Bosne i Hercegovine, Službene novine 95/10) kao odgovor na presudu Ustavnog suda od 28. septembra 2010., koja stavlja van snage odredbu koja dozvoljava različite uslove i iznos porodiljske naknade koja se isplaćuje državnim uposlenicima u zavisnosti od

njihovog prebivališta. U skladu sa odlukom Vijeća ministara, od 29. septembra 2010. godine svi zaposleni u državnim institucijama Bosne i Hercegovine, bez obzira na mjesto prebivališta, imaju pravo na porodiljsku naknadu u iznosu prosječne neto plate zarađene u posljednja tri mjeseca prije porodiljskog odsustva. Komitet se poziva na svoju Izjavi o tumačenju Člana 8§1 u Opštem uvodu i pita koji su uslovi za pravo na porodiljsku naknadu i do koje mjere se prekid u zaposljenju uzima u obzir po ovom pitanju. Nadalje, pita da li minimalna stopa naknade odgovara barem pragu siromaštva, definisanim kao 50% prosječnog prihoda stanovništva, izračunatog na bazi Eurostat vrijednosti na pragu rizika od siromaštva. U međuvremenu zadržava svoj stav po ovom pitanju.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, ista pravila o porodiljskim naknadama se primjenjuju i na uposlenike u privatnom, kao i u javnom sektoru, ali su uslovi za ostvarivanje prava i nivo naknade regulisani na kantonalnom nivou. U vezi s ovim, prethodni nalaz Komiteta je bio da, suprotno propisu koji nalaže Povelja, neki od kantona nisu propisivali porodiljsku naknadu ili je nivo naknade bio neadekvatan. Izvještaj priznaje da, iako se nova legislativa priprema kako bi situaciju uskladili sa Poveljom, promjena se još uvijek nije desila. Kao rezultat toga, dva kantona još uvijek ne propisuju porodiljsku naknadu dok u nekim drugim nivo naknade je ispod 70% plate uposlenika ili je zasnovano na prosječnoj plati u kantonu, a ne na plati zaposlenika. U skladu s tim, Komitet ponavlja svoj nalaz neusklađenosti sa Članom 8§1 Povelje. Traži da se u sljedećem izvještaju daju ažurirane informacije o ovoj tački i navedu koji su uslovi za ostvarivanje prava na naknadu u različitim kantonima, na osnovu čega su izračunate i o kojem se novou radi, u odnosu na prethodnu platu zaposlenika ili u odnosu na prag siromaštva (vidjeti iznad).

U Republici Srpskoj, ista se pravila primjenjuju o porodiljskim naknadama u privatnom sektoru, kao i u javnom sektoru. Konkretno, u skladu sa Članom 84 Zakona o radu uposlenik ima pravo na naknadu u iznosu njene prosječne plate za zadnja tri mjeseca prije odlaska na porodiljsko odsustvo. Ukoliko zaposlenik nije primio platu u zadnjih šest mjeseci, naknada će biti isplaćena u skladu sa kolektivnim ugovorom za mjesece koji su prethodili porodiljskom odsustvu. Član 94§2 Zakona o radu propisuje da naknada ne može biti ispod 50% prosječne plate zaposlenika za referentni period ili prosjeka plate koji bi zaradila da je radila. Zakoni Republike Srpske propisuju da naknada isplaćena tokom porodiljskog odsustva iznosi do 100% određene baze. Komitet traži da se u sljedećem izvještaju da pojašnjenje o tome koji su kriteriji za ostvarivanje prava na porodiljsku naknadu i pod kojim okolnostim, ako to postoji, naknada odgovara 50% prosječne plate zaposlenika može biti isplaćena u pogledu porodiljske naknade. Nadalje pita da li minimalna stopa naknade odgovara barem pragu siromaštva, definisanog kao 50% prosjeka prihoda stanovništva, izračunatog na osnovu Eurostat vrijednosti praga siromaštva. U međuvremenu zadržava svoj stav po ovom pitanju.

Po pitanju Distrikta Brčko, Komitet primjećuje iz informacija koje je dao predstavnik Bosne i Hercegovine Vladinom Komitetu (Izvještaj u vezi sa Zaključcima 2011., §281) da Član 45§1 Zakona o radu Distrikta Brčko propisuje naknadu tokom porodiljskog odsustva, pod uslovom da su penzioni i zdravstveni doprinosi plaćeni. Naknada iznosi do 100% osnovne plate, izračunate tokom perioda od 12 mjeseci. U skladu sa

Članom 2, 3, 4 i 5 Odluke o uslovima i načinu plaćanja naknade zaposlenicima tokom porodiljskog odsustva, donešenog na osnovu Člana 45 Distrikta Brčko i Zakona o zaštiti djeteta Distrikta Brčko (konsolidovani tekst), uposlenica ima pravo na naknadu tokom porodiljskog odsustva, na period određen Zakonom o radu. U određivanju prava, poslodavac izdaje odluku dajući pravo na porodiljsko odsustvo, trajanje i iznos naknade koja će biti isplaćena uposlenici. Tokom porodiljskog odsustva, uposlenica ima pravo na naknadu jednaku prosjeku neto plate koja je zarađena tokom zadnja tri mjeseca prije odlaska na porodiljsko odsustvo. Obračun naknade, plaćanje doprinosa i plaćanje naknade obavlja poslodavac. Komitet primjećuje iz izvještaja da Član 45 Zakona o radu Distrikta Brčko ima amandman od 23.08. 2014. i novu Odluku o uslovima i načinu isplate naknade tokom porodiljskog odsustva (Br. 34-000890/13 od 15. januara 2014.god) koji je stupio na snagu 22. 01. 2014. god, van referentnog perioda. Komitet podsjeća da pod Članom 8§1 Povelje, pravo na naknadu može biti predmet uslova kao što su minimalni period doprinosa i/ili zaposlenja sve dok su ovi uslovi razumni; konkretno, ako postoje zahtjevi kad je u pitanju period, oni bi trebali dozvoliti neke prekide staža (Izjava o interpretaciji, Zaključci 2015.). U skladu s tim, u sljedećem izvještaju se traži pojašnjenje o tome koji su uslovi za ostvarivanje prava tokom porodiljskog odsustva, konkretno koja je dužina traženog perioda uplate doprinosa, da li se prekidi u stažu uzimaju u obzir i da li se naknada obračunava na osnovu prosječne plate uposlenice tokom njena posljednja tri ili dvanaest mjeseci prije odlaska na porodiljsko. Nadalje, pita da li je minimalna stopa naknade u skladu sa najmanje pragu siromaštva, definisanom kao 50% prosjeka prihoda stanovništva, izračunatog na osnovu Eurostat vrijednosti praga siromaštva. U međuvremenu, Komisija zadžava svoj stav po ovoj tački.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 8§1 Povelje na osnovu činjenica da porodiljske naknade nisu adekvatne niti su propisane u nekim dijelovima zemlje.

Član 8 – Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva

Stav 2 – Nelegalnost otpuštanja tokom porodiljskog odsustva

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Zabrana otpuštanja

U skladu sa izvještajem, Zakoni o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko izričito propisuju da poslodavac ne može prekinuti ugovor o radu niti dodijeliti uposleniku drugi posao zbog njene trudnoće ili zato što je ona na porodiljskom odsustvu, osim u slučaju da je premještaj opravdan zdravstvenim razlozima.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, otpuštanje trudne zaposlenice je zabranjeno Članom 53 Zakona o radu kad je razlog vezan za trudnoću uposlenice, ali je dozvoljeno iz drugih razloga, na primjer kad ekonomski, tehnički ili organizacioni razlogi opravdavaju takvo otpuštanje ili kad je uposlenica odgovorna za ozbiljne prijestupe u ponašanju ili značajnije kršenje obaveza prema ugovoru o radu. Komitet podsjeća da Član 8, stav 2 Povelje dozvoljava, kao izuzetak, otkaz trudnici i ženi na porodiljskom odsustvu u određenim slučajevima kao što je nepropisno ponašanje koje opravdava prekid ugovornog odnosa, ako preduzeće prestaje da posluje ili ako ugovoreni period zaposlenja ističe. Izuzetke, međutim, tumači isključivo Komitet. Traži od sljedećeg izvještaja da pojasni, davajući relevantne primjere, pod kojim uslovima trudna uposlenica ili uposlenica na porodiljskom odnosu može biti otpuštena u Federaciji Bosne i Hercegovine i da li se ista pravila primjenjuju na uposlenike u privatnom i javnom sektoru. U međuvremenu, Komitet smatra da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 8§2 Povelje s obzirom da ne postoji adekvatna zaštita protiv otpuštanja zaposlenica tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva.

U Republici Srpskoj, Član 77 Zakona o radu zabranjuje otkaz bilo koje zaposlenice, u privatnom, kao i u javnom sektoru, tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva. U skladu sa Članom 132 Zakona o radu, poslodavac ne može prekinuti ugovor iz ekonomskih, organizacionih ili tehnoloških razloga tokom trudnoće, porodiljskog odsustva, odsustva roditelja i skraćenog radnog vremena radi brige o djetetu.

Kad je u pitanju Distrikt Brčko, izvještaj navodi da su zaposlenice zaštićene od otkaza, ne samo tokom trudnoće, nego i do kraja porodiljskog odsustva, ali ne

postoje konkretne odredbe koje regulišu otpuštanje nezakonit otkaz trudnicama i novim majkama. Komitet je, međutim, ranije uočio (Zaključci 2011.) da je prema Članu 43 Zakona o radu Distrikta Brčko, zabranjen otkaz zbog trudnoće ili porodijskog odsustva. Traži se da sljedeći izvještaj objasni da li primjenjivost zakona osigurava zabranu prekida ugovora o radu zaposlenici koja je trudna ili je na porodijskom odsustvu i pod kojim okolnostima je, ako oni postoje, otkaz zaposlenice tokom trudnoće ili porodijskog odsustva moguć prema zakonodavstvu Distrikta Brčko. Nadalje, iz izvještaja zaključuje, kad su u pitanju zaposlenice u javnom sektoru, Član 128 Zakona o državnoj službi Distrikta Brčko zabranjuje otkaz zaposlenici zbog trudnoće. Komitet traži da sljedeći izvještaj navede po kojem je osnovu, ako nije vezano za trudnoću, otkaz zaposlenice dozvoljen ovim zakonom tokom trudnoće ili porodijskog odsustva. U međuvremenu, zadržava svoj stav po ovim pitanjima i smatra da, ukoliko sljedeći izvještaj ne dostavi informacije o postavljenim pitanjima, neće se moći utvrditi da je situacija usklađena sa Članom 8§2 Povelje kad je u pitanju Distrikt Brčko.

Komitet traži da sljedeći izvještaj objasni da li su uposlenice institucija Bosne i Hercegovine adekvatno zaštićene od otkaza tokom trudnoće ili porodijskog odsustva na osnovu Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, Zakonom o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine, ili bilo kojem drugom relevantnom zakonodavstvu, i koji se izuzeci, ako oni postoje, primjenjuju na ovu zaštitu.

Naknada u slučaju nezakonitog otkaza

Komitet je ranije uočio (Zaključci 2011.) da u Federaciji Bosne i Hercegovine, u skladu sa Članom 103 Zakona o radu, zaposlenica može osporiti svoje otpuštanje pred sudovima u okviru jedne godine. Ukoliko sudovi presude da je u pitanju nezakonito, poslodavcu se može narediti da vrati uposlenicu na posao i plati joj naknadu plate za period koji nije radila, kao i naknadu za pretrpljenu štetu, otpremninu i druge beneficije na koje uposlenica ima pravo po zakonu, kolektivnim ugovorima i ugovoru o radu. Komitet ističe da domaći zakoni ne smiju spriječiti sud kod presudi u korist isplaćivanja naknade koja je dovoljna da odvrati poslodavca od namjere i u potpunosti nadoknadi žrtvi otpuštanja. Dakle, Komitet pita da li postoji maksimalan iznos naknade za nezakonito otpuštanje. Ako postoji, Komisija pita da li gornja granica naknade pokriva materijalnu i nematerijalnu štetu i da li neograničenu naknadu za nematerijalnu štetu žrtve mogu tražiti kroz druge pravne puteve (npr. Zakonodavstvo protiv diskriminacije). Takođe, pita da li oba načina naknade dodjeljuju isti sudovi i koliko dugo u prosjeku traje dok sud ne presudi o naknadi. Nadalje, pita da li se ista pravila primjenjuju na zaposlenice u privatnom i u javnom sektoru. Ukoliko sljedeći izvještaj ne obezbijedi tražene informacije, neće se moći dokazati da je situacija usklađena po ovom pitanju. U Republici Srpskoj, Član 118 Zakona o radu osigurava da uposlenica ima pravo da podigne tužbu pred sudom u roku od 3 godine od kršenja; u slučaju nezakonitog otkaza, sud će narediti vraćanje uposlenice na posao. Ista pravila se primjenjuju na uposlenice u privatnom, kao i u javnom sektoru. Komitet je ranije pitao da li su adekvatne naknade takođe na raspolaganju, konkretno u slučaju da je vraćanje na posao nemoguće. Izvještaj se poziva na to da su naknade o nezaposlenosti na raspolaganju za uposlenicu, preko kazni koje se mogu izreći poslodavcu i činjenice da ne postoji precedentno pravo u

vezi sa nezakonitim otpuštanjem tokom trudnoće ili porodijskog odsustva, ali ne pojašnjava koja je naknada na raspolaganju pored vraćanja na posao, ili umjesto toga, za žene koje su nezakonito dobile otkaz tokom trudnoće ili porodijskog odsustva. Komitet, u skladu s tim, ponovo traži detaljne informacije, u pogledu bilo kojeg relevantnog precedentnog prava, i u međuvremenu smatra da nije utvrđeno da je adekvatna kompenzacija propisana za slučajeve nezakonitog otkaza tokom trudnoće ili porodijskog odsustva.

U Distriktu Brčko, uposlenica može zatražiti od poslodavca da osigura korištenje svog prava, u skladu sa Članom 88 Zakona o radu, ali takav zahtjev ne sprečava zaposlenicu da podigne tužbu pred sudom (u roku od tri godine) u skladu sa Članom 81 Zakona o radu, koji reguliše nelegalno otpuštanje uopće. Ukoliko sud smatra da je otkaz nezakonit, narediće poslodavcu da vrati uposlenika na svoje početno radno mjesto i isplati naknadu za pretrpljenu štetu u pogledu gubitka plate i doprinosa. Ako uposlenica ne želi da bude vraćena na posao, ona može tužiti za naknadu štete do iznosa od 18 plata koje bi primila da je radila, otpremninu i druge naknade u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu. Iznos kompenzacije zavisi od vremena provedenog na poslu, starosne dobi uposlenice i broja članova porodice o kojima se brine. Ako poslodavac ne želi da vrati uposlenicu na posao, uprkos odluci suda, uposlenica ima pravo na duplu naknadu. Žene u privatnom i javnom sektoru su jednako zaštićene. Komitet podsjeća da naknada za nelegalan otkaz mora biti i proporcionalna pretrpljenom gubitku od strane žrtve i dovoljno obeshrabrujuće za poslodavce. Propisuje se svaka maksimalna naknada koja može biti adekvatna za pretrpljeni gubitak i dovoljno obeshrabrujuće za poslodavce. Ako postoji takva maksimalna naknada za materijalnu štetu, žrtva mora biti u mogućnosti da traži naknadu za nematerijalnu štetu putem drugih pravnih puteva (npr. Zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije), a nadležni sudovi za presudu o naknadi za materijalnu i nematerijalnu moraju odlučiti u okviru razumnog vremenskog roka (Zaključci 2011., Izjava o tumačenju Člana 8§2). U svjetlu ovoga, Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Poveljom jer nije obezbijeđena adekvatna naknada za slučajeve nelegalnog otpuštanja tokom trudnoće i porodijskog odsustva. Komitet traži da se u sljedećem izvještaju objasni da li uposlenice institucija Bosne i Hercegovine imaju adekvatna sredstva za obeštećenje za slučajeve nelegalnog otpuštanja tokom trudnoće i porodijskog odsustva prema Zakonu o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, Zakonu o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine, ili nekom drugom relevantnom zakonodavstvu. Konkretno postavlja pitanje da li je vraćanje na posao pravilo i, ako vraćanje na posao nije moguće, da li uposlenica može potraživati ne samo materijalnu odštetu u vezi sa gubljenjem platu, nego odštetu i za pretrpljenu nematerijalnu štetu, bez gornjeg ograničenja. Ukoliko sljedeći izvještaj ne obuhvati tražene informacije, neće biti osnove da se ocijeni da je situacija usklađena u ovom pogledu.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 8§2 Povelje na osnovu sljedećih činjenica:

- U Federaciji Bosne i Hercegovine ne postoji adekvatna zaštita od otkaza uposlenice tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva;
- U Republici Srpskoj nije uspostavljeno zakonodavstvo koje propisuje adekvatnu naknadu u slučaju nelegalnog otkaza tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva;
- U Distriktu Brčko nije obezbjeđena adekvatna naknada za slučajeve nelegalnog otkaza tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva.

Član 8 - Pravo zaposlenih žena na zaštitu materинства

Stav 3 – Odsustvo majki dojilja

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Prema izvještaju, u Federaciji Bosne i Hercegovine, na osnovu ljekarskog uvjerenja, žena koja radi puno radno vrijeme nakon porodiljskog odsustva ima pravo na dvije jednosatne pauze dnevno, koje se računaju kao radni sati i plaćeni su kao takvi (Član 59§1 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine). Ista pravila se primjenjuju u Distriktu Brčko (Član 49 Zakona o radu Distrikta Brčko) i kod uposlenika u privatnom kao i u javnom sektoru. U Republici Srpskoj, s druge strane, jednosatna pauza za dojenje dnevno je obezbjeđena ukoliko se žena vrati na posao prije kraja porodiljskog odsustva (t.j. prije nego njeno dijete napuni godinu dana).

Komiteta traži da se u sljedećem izvještaju pojasni da li se isti režim primjenjuje na žene koje rade u javnom sektoru na državnom nivou (Bosna i Hercegovina), u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj. Nadalje, pita koja se pravila primjenjuju na žene koje rade pola radnog vremena, konkretnije da li žene koje rade dva puna radna dana dva puta sedmično imaju pravo na plaćene pauze za dojenje.

Zaključak

U zavisnosti od primitka traženih informacija, Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini jeste usklađena sa Članom 8§3 Povelje.

Član 8 - Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva

Stav 4 – Propis o noćnom radu

Komiteta uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko:

- U Bosni i Hercegovini, prema izvještaju, žene koje su zaposlene u privatnom i javnom sektoru jednako su zaštićene kad je u pitanju noćni rad. Konkretno, iako noćni rad, kao takav, nije zabranjen, žena koja je trudna ili doji dijete može biti raspoređena na drugi posao, iz zdravstvenih razloga, uz ljekarsko uvjerenje i uz njen pristanak, bez gubitka plate. Ako takva preraspodjela posla nije moguća, uposlenica ima pravo na plaćeno odsustvo s posla (Član 45 Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine i Član 35 Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine). Komitet traži da se u sljedećem izvještaju pojasni da li se ove odredbe odnose na konkretno noćni rad ili, više uopšteno, bilo koje djelatnosti koja se smatra teškom ili opasnom.
- U Federaciji Bosne i Hercegovine, u skladu sa izvještajem, ne postoji konkretna zabrana da trudnice, žene koje su nedavno rodile ili dojilje obavljaju noćni posao. S druge strane, izvještaj se poziva na Zakon o zaštiti na radu, koji propisuje zaštitne mjere na radu i identifikuje uslove pod kojima je dozvoljen noćni rad. Ista pravila se primjenjuju na uposlenike u javnom sektoru, prema Članu 47 Zakona o državnoj službi Federacije Bosne i Hercegovine, u skladu sa informacijama datih od strane predstavnika Bosne i Hercegovine Vladinom Komitetu (Izvještaj o Zaključcima 2011, §321). Komitet podsjeća da Član 8§4 ne zahtijeva od država potpisnica da zabrane noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene koje dojilje, ali se treba regulisati na način da se ograniče negativne posljedice po zdravlje žene. Propisi moraju navesti uslove za noćni rad koje obavljaju trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene koje dojilje, npr. Prethodna dozvola inspekcije rada, (tamo gdje je moguće), propisano radno vrijeme, pauze, dani odmora nakon perioda noćnog rada, pravo da se prebaci na dnevno radno vrijeme u slučaju zdravstvenih problema u vezi sa noćnim radom, itd. U svjetlu ovih kriterija, Komitet traži da sljedeći izvještaj uključi dodatne detalje o relevantnim

propisima u Federaciji Bosne i Hercegovine i u međuvremenu će smatrati da su date informacije nedovoljne kako bi se utvrdilo da je noćni rad adekvatno regulisan za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene dojilje.

- U Republici Srpskoj, Član 52 Zakona o radu zabranjuje noćni rad za žene od 6-og mjeseca trudnoći godinu dana po rođenju djeteta. Isti režim se primjenjuje na zaposlenice u javnom sektoru (Član 9 Zakona o državnim službenicima). Zaštita je povećana u nekim branšama kroz kolektivni ugovor, uključujući specijalni kolektivni ugovor za uposlenike u polju unutrašnjih poslova, gdje je noćni posao zabranjen tri godine nakon rođenja djeteta. Komitet traži da se u sljedećem izvještaju pojasni da li se pomenute zaposlene žene preraspoređene na dnevnu smjenu posla i koja se pravila primjenjuju ako takva preraspodjela nije moguća.
- Kad je u pitanju Distrikt Brčko, izvještaj potvrđuje da nije bilo nikakvih promjena u situaciji koju je Komitet ranije proglasio neusklađenom sa Članom 8§4 Povelje, u mjeri da noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene koje dojilje nije regulisan. Ista situacija se tiče uposlenica u privatnom, kao i u javnom sektoru. Izvještaj navodi da se amandmani na legislativu predviđaju kako bi se situacija uskladila sa Poveljom. Komitet se poziva na zahtjeve Povelje po Članu 8§4 (vidjeti iznad) i traži da sljedeći izvještaj obezbijedi ažurirane i sveobuhvatne informacije o situaciji i naglašava da u međuvremenu nalaz o neusklađenosti sa Članom 8§4 ostaje nepromijenjen.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije uskađena sa Članom 8§4 Povelje na osnovu sljedećih činjenica:

- nije dokazano da je noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene dojilje adekvatno regulisan u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene dojilje nije adekvatno regulisan u Distriktu Brčko.

Član 8 - Pravo zaposlenih žena na zaštitu materинства

Stav 5 – Zabrana opasnog, nezdravog ili napornog rada

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Ranije je zaključeno (Zaključci 2011.) da je situacija usklađena sa Poveljom kad je u pitanju zabrana angažovanja trudnica, žena koje su nedavno rodile ili dojilja u podzemnim rudnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine (Član 52 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine), Republici Srpskoj (Član 76 Zakona o radu Republike Srpske) i Distrikta Brčko (Član 42 Zakona o radu Distrikta Brčko). Traži se da sljedeći izvještaj potvrdi da se slična pravila primjenjuju u pogledu Bosne i Hercegovine.

Komitet je, također, primjetio da legislativa Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko propisuju da trudnice i dojilje mogu biti preraspodjeljene na druge poslove iz zdravstvenih razloga, kako to bude preporučio doktor i uz pristanak uposlenice, bez gubitka plate ili može imati pravo na plaćeni godišnji odmor, ako preraspodjela nije moguća (Član 54 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine, Član 78 Zakona o radu Republike Srpske; Član 44 Zakona o radu Distrikta Brčko). Izvještaj potvrđuje da se ove odredbe još uvijek primjenjuju i da postoje slična pravila u Bosni i Hercegovini (Član 35 Zakona o zapošljavanju u institucijama Bosne i Hercegovine). Komitet traži da se u sljedećem izvještaju navede da li, u slučaju privremenog premještaja na drugi posao žena o kojoj se radi zadržava pravo da se vrati na prethodno radno mjesto na kraju perioda zaštite.

Komitet, međutim, smatra da situacija nije usklađena sa Članom 8§5 Povelje jer je gorenavedena legislativa previše uopštena da bi adekvatno zaštitila žene u skladu sa Članom 8 u pogledu opasnog, nezdravog i napornog rada. Komitet je zaista zaključio da ne postoji konkretna zaštita da se zabrani ili striktno reguliše zapošljavanje žena u vezi sa opasnim djelatnostima kao što su izloženost olovu, benzenu, ionizirajućoj radijaciji, visokim temperaturama, vibraciji ili viralnim agensima. Zaključuje se iz izvještaja da, iako su određeni amandmani planirani barem kad je u pitanju Federacija Bosne i Hercegovine u povećanju porodiljske zaštite ka usklađivanju sa

Poveljom, tokom referentnog perioda nije bilo promjena u situaciji koju je Komitet ranije proglasio neusklađenom sa Poveljom. U skladu s tim, Komitet ponavlja svoju nalaz neusklađenosti na osnovu toga ne postoje adekvatni propisi o opasnom, nezdravom i napornom radu u pogledu trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje svoju novorođenčad.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije u skladu sa Članom 8§5 Povelje po osnovu toga da ne postoje adekvatni propisi o opasnom, nezdravom i napornom radu u pogledu trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje svoju novorođenčad.

Član 16 – Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Komitet prihvata informacije sadržane u izvještaju koje je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom novou i ostalim nižim nivoima upravljanja, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Socijalna zaštita porodica

Stanovanje porodice

U svom ranijem zaključku (Zaključci 2011.) Komitet je podsjetio da prema Članu 16, države potpisnice moraju promovisati propisivanje adekvatnog stanovanja za porodice, uzeti u obzir potrebe porodica kod stambene politike i osigurati da je postojeći stan adekvatnog standarda i veličine imajući u vidu sastav familije u pitanju i uključiti osnovne usluge (kao što su grijanje i električna energija).

Što se tiče propisivanja adekvatne ponude stanova za porodice, Komitet je zaključio da je u Republici Srpskoj Ministarstvo porodice, omladine i sporta implementirao projekat o subvencijama kamatnih stopa na stambene kredite za mlade i mlade bračne parove, gdje su subvencije Ministarstva 1% kamate. U skladu sa izvještajem, u periodu od 20.10.2013.god. 1.343 mladih i bračnih parova su primili podršku putem ovog projekta. Pored toga, Odlukom Vlade Br.. 04/1-012/754/08 8,5 miliona KM(4,3 miliona EUR) je raspoređeno za rješavanje stambenog pitanja za porodice sa pet ili više djece kako bi unaprijedili njihove uslove života. Projekat je implementiran u 29 općina i riješeno je stambeno pitanje za 97 porodica i 512 djece.

Komitet zaključuje iz izvještaja da stambene politike, stambene potrebe stanovništva i time osiguravanje sredstava za i alokaciju socijalnih stambenih rješenja, pogotovo za osobe sa niskim primanjima i marginaliziranih grupa je odgovornost entiteta. Komitet zbog toga želi da bude informisan o preduzetim mjerama u svim entitetima kako bi promovisali rješavanje stambenog pitanja za familije.

Komitet podsjeća da efikasnost prava na adekvatan stan zahtijeva i pravnu zaštitu putem adekvatne proceduralne zaštite. Stanari i podstanari moraju imati pristup priuštivom i nepristrasnom sudstvu i drugim pravnim sredstvima. Bilo koja žalbena procedura mora biti efikasna (Zaključci 2003 Francuska, Italija, Slovenija i Švedska;

Zaključci 2005. Litvanija i Norveška; Evropska Federacija državnih organizacija koje rade sa beskućnicima (FEANTSA) v. Francuska, Žalba Br. 39/2006, odluka o osnovanosti od 5. decembra 2007, §§ 80-81). Javni organi se također moraju se brinuti da ne dođe do prekida osnovnih usluga kao što su voda, električna energija i telefon (Zaključci 2003, Francuska). Što se tiče zaštite protiv nezakonite deložacije, države potpisnice moraju postaviti procedure koje će ograničiti rizik od deložacije (Zaključci 2005., Litvanija, Norveška, Slovenija i Švedska).

Komitet iz izvještaja zaključuje da Bosna i Hercegovina nema konkretan zakon koji bi definisao pravnu zaštitu stanara i podstanara. Pravna zaštita je regulisana Zakonom o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Zakon o obligacionim odnosima određuje da se ugovor o zakupu zaključuje sa vlasnikom stana kao zakupodavca i podstanara stana kao zakupca. Otkazivanje ugovora o zakupu se radi pismenim putem kao najava otkaznog perioda, koji ne može biti kraći od 30 dana. Komitet zaključuje da se sporovi u vezi sa otkazivanjem zakupa rješavaju putem nadležnog suda.

Komitet podsjeća da, s ciljem usklađivanja sa Poveljom, pravna zaštita za osobe pod prijetnjom deložacije mora uključiti obavezu da se konsultuju oštećene strane, obavezu da se odredi fiksna razuman rok prije deložacije i mogućnost pristupa pravnim sredstvima i pravnoj pomoći, kao i naknadi u slučaju nezakonite deložacije.

Komitet traži da sljedeći izvještaj uključi informacije o ovim tačkama i očekuje da, ukoliko se ove informacije ne dostave u sljedećem izvještaju, neće biti osnove da se dokaže da je situacija usklađena.

Komitet je ranije smatrao da nije uspostavljen sistem u kojem su životni uslovi stanovanja romskih porodica adekvatni.

Iz izvještaja se zaključuje da u ovom pogledu Bosna i Hercegovina nastavlja da pokazuje napredak u rješavanju stambenih problema romske populacije u periodu 2010.-2014. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je dodijeljivalo 1,5 miliona svake godine za pitanja Roma, od kojih je 1 milion EUR određeno za stambena pitanja. U skladu sa izvještajem, određeni broj stambenih projekata je finansirano u periodu od 2010-2014. godine, u saradnji sa općinama, gradovima, entitetima, lokanim i međunarodnim organizacijama i donatorima koji su učestvovali kao implementatori. Ukupno 8,2 miliona EUR je potrošeno na projekte u periodu od 2009-2013.godine, od čega je bilo finansiranja iz budžeta, kao i sufinansiranja. Ukupno 600 stambenih jedinica je izgrađeno, sa dodatnih 100 stambenih jedinica koje će se završiti u 2015.god. Više od 400 romskih porodica su bili korisnici projekata infrastrukture.

Komitet zaključuje iz izvještaja Vladinog komiteta iz 2012.god. da, imajući u vidu da je Bosna i Hercegovina zemlja u tranziciji koja se suočava sa velikim problemima neriješenih stambenih problema interno raseljenih osoba smještenih u kolektivnim centrima, je država napravila značajan napredak u rješavanju stambenih problema Roma i tako popravila cjelokupnu socioekonomsku situaciju romske populacije.

Komitet saznaje iz mišljenja treće strane o Bosni i Hercegovini usvojenog 7. marta 2013. godine od strane Savjetodavnog Komiteta okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, eng. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, da greške u dizajnu i radu mjera predviđenih u okviru učešća Bisne i Hercegovine u Deceniji inkluzije Roma umanjuju njihovu efikasnost, a Romi su i dalje marginalizirani i diskriminisani u poljima pristupa zapošljavanju, zdravstvu i stanovanju. Romi koji konkretno žive u neformalnim naseljima se suočavaju sa životnim uslovima ispod standarda i dalje postoji rizik od prisilne deložacije.

Komitet želi da bude informisan o preduzetim mjerama na unapređenju životnih uslova romskih familija i ograničavanju prisilnih deložacija. U međuvremenu, ostaje pri svom stavu po ovom pitanju.

Dječje ustanove

U svom ranijem Zaključku, Komitet je tražio detaljnu listu broja mjesta u jaslicama i obdaništima, po starosnim grupama i broju odbijenih prijava. Također je postavljeno pitanje koje mjere su planirane za praćenje kvaliteta ovih usluga.

Komitet primjećuje da je u 2012./2013. bilo ukupno 243 predškolske obrazovne ustanove. Od ukupno 18 817 djece 2403 nisu primljeni zbog manjka mjesta (oko 12%). Nadgledanje usluga obavlja Vijeće roditelja koje daje sugestije i komentare i radi redovne analize usluga.

Porodična savjetovišta

U skladu sa izvještajem, kako je regulisano Zakonom o socijalnoj zaštiti, Zaštiti civilnih žrtava rata i porodice sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine, pored centara za socijalni rad, porodično savjetovanje mogu pružati i nevladine organizacije. U Federaciji Bosne i Hercegovine postoje 79 centara za socijalni rad. U Republici Srpskoj Zakon o socijalnoj zaštiti definiše pravo na savjetovanje, što, između ostalog, znači pomoć cjelokupnoj familiji da se razvija, održava i unapređuje svoje socijalno stanje.

Učešće udruženja koja predstavljaju familije

Komitet traži informacije u sljedećem izvještaju o učešću relevantnih udruženja koje predstavljaju porodice u izradi porodične politike.

Komitet primjećuje da u Federaciji Bosne i Hercegovine, kad se radi izrada javne politike u vezi sa socijalnom zaštitom i zaštitom porodica sa djecom, Federalno ministarstvo rada i socijale politike traži uključivanje predstavnike civilnog društva (NVO, udruženja građana itd.) imenovanjem njenih članova u radne grupe.

U Republici Srpskoj, Ministarstvo porodice, omladine i sporta objavljuje javne pozive na tender za podršku projektima udruženja i organizacija u njihovom radu kako bi unaprijedili poziciju porodice u Republici Srpskoj.

U Distriktu Brčko, udruženja koja predstavljaju porodice su udruženja građana angažovanih na rješavanju potreba svojih članova sa ciljem unapređenja njihove situacije. Udruženja pridaju veliku važnost pitanju unapređenja stava vlasti i institucija prema problemu zbog kojeg su i osnovane.

Pravna zaštita porodica

Prava i obaveze supružnika

Komitet primjećuje da nije bilo promjena u situaciji koja je ranije ocijenjena kao uklađena sa Poveljom.

Usluge posredovanja/bračno savjetovanje

U svom ranijem Zaključku Komitet je tražio informacije u sljedećem izvještaju o pristupu ovim uslugama, da li su besplatne, kako su raspoređene u državi i koliko su efikasne. Primjećuje se iz izvještaja da je bilo 12 pojedinaca i pravnih lica odabranih i ovlaštenih da posreduju između bračnih partnera prije počinjanja sa postupkom razvoda koji rade na teritoriji 10 kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. U Republici Srpskoj posredničke usluge za porodice su besplatne.

Komitet smatra da u skladu sa Članom 16 Povelje, pravna zaštita familija uključuje raspoloživost bračnih savjetovališta čiji bi cilj trebao biti prevencija pogoršavanja porodičnih sukoba. Kako bi bilo u skladu sa Članom 16, ove usluge moraju biti lako dostupne svim porodicama. Konkretno, ne smije se dozvoliti da se porodice odriču ovih usluga iz finansijskih razloga. Ako su ove usluge besplatne, ovo predstavlja adekvatnu mjeru u tom pravcu. U suprotnom, mogućnost pristupa se treba pružiti porodicama kad to one trebaju. Komitet traži da sljedeći izvještaj navede u sljedećem izvještaju koja je pomoć na raspolaganju za porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko u slučaju da je zatrebaju.

Nasilje nad ženama u porodici

U svom prethodnom Zaključku Komitet je primio k znanju zakonodavni okvir koji štiti žene od nasilja. Tražio je da se u sljedećem izvještaju daju informacije o primjeni ovog okvira kao i mjerama preduzetim u borbi protiv nasilja protiv žena u porodici (zakonske mjere i praksa, podaci, sudske odluke).

Komitet iz izvještaja zaključuje da su institucije Bosne i Hercegovine i entiteta usvojile seriju politika u formi strateških dokumenata koji se isključivo ili indirektno fokusiraju na prevenciju nasilja protiv žena, kao što je Strategija za implementaciju Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Vijeća Evrope i entitetske strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine i strategije za borbu protiv nasilja u porodici Republike Srpske, koje definišu tok djelovanja u prevenciji nasilja i zaštiti žrtava i procesuiranju počinitelja.

U skladu sa izvještajem, Centri za obuku u sudstvu i tužilaštvu su izveli obuku u jednakosti spolova, borbi protiv diskriminaciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilju u porodici za sudije i tužioce kao dijelom tema u vezi sa krivičnim zakonom, porodičnim pravima i ljudskim pravima.

Komitet zaključuje iz izvještaja da Vlada radi na uspostavljanju mehanizama za upućivanje na pružanje zaštite žrtvama nasilja. Multidisciplinarni pristup uključuje zajedničke intervencije i različitih institucija i profesija u rješavanju problema nasilja u porodici.

Na teritorije Bosne i Hercegovine postoje 9 sigurnih kuća sa 173 raspoloživa mjesta. Na teritoriji Federacije of Bosne i Hercegovine postoji šest skloništa sa 126 raspoloživa mjesta za udomljavanje žrtava nasilja u porodici koje vode nevladine organizacije.

Statistika koju je podnijela Agencija za spolnu jednakost navodi da je nasilje u porodici najčešći prijestup od svih krivičnih djela nasilja nad ženama koji su procesuirali sudovi u 2012.god.

Priručnik za pregled slučajeva nasilja u porodici je napravljen 2014.god od strane sudskog vijeća u sastavu od 9 sudija. Preporuke Vijeća sudija su kasnije revidirali pravni eksperti i praktičari, kao i institucije odgovorne za pružanje stalne obuke sudijama i tužiocima. Priručnik o nasilju u porodici je napravljen.

U Federaciji Bosne i Hercegovine novi zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("FBiH Službene" 20/13) je usvojen i uveo neke novitete u vezi sa preciznom definicijom nasilja u porodici, propisujući hitnu proceduru u primjeni naloga o zaštiti u pogledu njihove svrhe da zaštite žrtve nasilja, propisujući druge oblike zaštite žrtava nasilja. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je preduzelo niz aktivnosti s ciljem unapređenja i jačanja socijalne i dječje zaštite, t.j. zaštite žrtava nasilja u porodici u Federaciji, kao i aktivnosti u vezi sa implementacijom Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Vijeća Evrope i entitetske strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013-2017.

U Republici Srpskoj je potpisan opšti protokol za procedure u slučajevima nasilja u porodici. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je priuštio efikasniju, bržu i potpuniju zaštitu žrtava.

U 2012. godini, napravljeno je istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama, s posebnim naglaskom na nasilje u porodici, a koordinirao ga je Gender centar Republike Srpske i Republičkog zavoda za statistiku. Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine i Zavoda za statistiku (entitetski zavodi za statistiku i Agencija za statistiku).

Prema tom izvještaju, dobre prakse pokazuju da su se dobili bolji rezultati kroz saradnju nadležnih iz Ministarstva unutrašnjih poslova, pravosuđa, socijalnih i zdravstvenih ustanova, obrazovnih institucija i nevladinih organizacija i drugih relevantnih institucija i društvenih partnera.

Do kraja 2013. godine potpisan je protokol za postupke u slučajevima nasilja u porodici i multisektorske saradnje na lokalnom nivou u 36 općina u Republici Srpskoj.

Ekonomska zaštita porodica

Porodična/socijalna pomoć

U svojim prethodnim Zaključcima Komitet je tražio da se u sljedećem izvještaju da dovoljna količina informacija u vezi sa iznosima dječjeg doplatka u entitetima kao i iznos prosjeka stanovništva.

Komitet iz izvještaja zaključuje da su socijalne pomoći u Federaciji Bosne i Hercegovine vođene iznosom prihoda i isplaćuje se porodicama čiji je prihod ispod nivoa egzistencije. Iznos se kreće od 10,85 KM do 50 KM mjesečno (5,5 – 25 EUR). Kad je u pitanju dječji dodatak, Komitet ističe da u Federaciji Bosne i Hercegovine dodatak se dodjeljuje jedino porodicama čiji je ukupni prihod ispod nivoa egzistencije. Komitet ocjenjuje da situacija nije usklađena sa Poveljom jer se dječji dodatak ne dodjeljuje značajnom broju porodica i tako, njeno pokrivenje nije dovoljno.

U Republici Srpskoj Javni fond za dječiju zaštitu pruža dječiji dodatak za drugo, treće i četvrto dijete na osnovu primanja. Komitet ističe da je iznos naknade smanjen sa 45 KM (23 EUR) za drugo dijete i 100 KM (51 EUR) za treće dijete u 2010. godine na 35 KM (17 EUR) za drugo dijete i 70 KM (35 EUR) za treće dijete u 2013. godini. Komitet ističe da se ne daje pravo na dodatak za porodice s jednim djetetom. Postavlja pitanje da li se, kao što je to slučaj u Federaciji Bosne i Hercegovine, dječiji dodatak također plaća porodicama čiji je ukupni prihod ispod granice egzistencije. Kad je u pitanju Republika Srpska, Komitet ostaje pri svom stavu po pitanju adekvatnosti iznosa.

U Distriktu Brčko, cjelokupan sistem se finansira iz budžeta Distrikta Brčko pružajući paušalnu pomoć za sve stanovnike čija djeca stanuju u Distriktu Brčko i čiji je ukupan mjesečni prihod po članu porodice nije veći od 15% od prosječne plate u Distriktu Brčko. Što se tiče iznosa dječijeg dodatka, ona iznosi oko 10% prosječne mjesečne plate. U skladu sa MISSCEO, prosječna primanja su 683,33 (350 EUR) mjesečno u 2012. god., tako da je iznos pomoći bio fiksna 68,33 KM (34 EUR) mjesečno. Komitet postavlja pitanje koji je procenat familija koje primaju pomoć.

Komitet podsjeća da prema Članu 16, države potpisnice su obavezne da osiguraju ekonomsku zaštitu porodici odgovarajućim sredstvima. Primarna sredstva bi trebala biti socijalna pomoć ili dječiji doplatok koji se isplaćuju kao dio socijalno osiguranje, raspoloživo ili univerzalno ili u zavisnosti od imovinskog stanja. Dječiji dodatak mora činiti adekvatan dodatak prihodu, što je slučaj kad predstavlja adekvatan procenat prosječnog prihoda po glavi stanovništva, za značajan broj familija (Zaključci 2006., Izjava interpretacije Člana 16).

Kad je u pitanju iznos dječijeg dodatka, Komitet ističe da on predstavlja 10% prosječne plate u Distriktu Brčko, što se smatra adekvatnim. Međutim, kad je u pitanju Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, u odsustvu informacija o prosječnom prihodu po glavi stanovništva, Komitet smatra da situacija ne dokazuje da dječja zaštita predstavlja adekvatan dodatak prihodu i samim tim situacija nije usklađena sa Poveljom. Komitet traži da sljedeći izvještaj pruži informacije o iznosu pomoći kao i o prosječnom prihodu po glavi stanovništva u svim entitetima.

Ugrožene porodice

U svom ranijem zaključku Komitet je pitao koje su mjere preduzete u osiguranju ekonomske zaštite romskih porodica i ostalih ugroženih porodica kao što su porodice sa jednim roditeljem. Komitet ponovo postavlja ovo pitanje.

Jednak tretman stranih državljanja i osoba bez državljanstva u pogledu socijalne pomoći

U svom ranijem Zaključku Komitet je naveo da se u sve tri entiteta primjenjuju isti propisi za stalni boravak i za pomoć porodicama. Komitet je želio da zna koji su uslovi za dodjelu stalnog boravka. Ističe se da ovaj izvještaj nije pružio tražene informacije.

Komitet uočava da Član 51, stav 5 Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu propisuje da je stalni boravak pravo boravka stranaca u Bosni i Hercegovini na neodređen vremenski period. Član 59, stav 1. Zakona propisuje da se dozvola stalnog boravka izdaje strancu koji je boravio na području države na temelju dozvole za privremeni boravak najmanje pet godina neprekidno.

Komitet podsjeća da se proporcionalnost dužine prebivališta ispituje od slučaja do slučaja. Komitet smatra da je period od godinu dana je prihvatljiv, ali da je 3-5 godina očigledno prekomjeran i stoga, u suprotnosti sa Članom 16 (Zaključci XVIII1 (2006.), Danska). Stoga Stoga, Komitet smatra da situacija nije u skladu s Poveljom po ovom osnovu.

Komitet traži da se u sljedećem izvještaju navede da li se osobe bez državljanstva tretiraju jednako u pogledu socijalne pomoći.

Zaključak

Komitet zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa Članom 16 Povelje po osnovu sljedećeg:

- socijalna pomoć ne pokriva značajan broj familija u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- nije dokazano da dječiji dodatak u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj predstavlja adekvatan dodatak prihodu;
- jednak tretman prema stranim državljanima drugih država potpisnica koji su zakoniti građani ili redovno rade u pogledu porodičnih dodataka nije osiguran.

Član 17 – Prava djece i omladine na socijalnu, pravnu i ekonomsku pomoć

Stav 1 - Pomoć, obrazovanje i obuka

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Pravni status djeteta

Komitet primjećuje da, u skladu sa Porodičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine, dijete ima pravo da zna da je on/ona usvojen i da će on/ona imati pravo da pregleda dokumentaciji o usvajanju kad bude punoljetan. Pravo na nasljedstvo i uzdržavanje djeca imaju bez obzira da li su rođena u ili van braka.

Kad je u pitanju Republika Srpska, porodični zakon nije tačno propisao prava djeteta da zna svoje porijeklo, tako da ni slučajevi ograničavanja tog prava nisu regulisani. U skladu sa Članom 8, prava i obaveze roditelja i drugih srodnika prema svojoj djeci su jednaka bez obzira da li su djeca rođena u ili van braka.

U Distriktu Brčko, Član 77 Porodičnog zakona propisuje da dijete ima pravo da zna da je on/ona usvojeno. Porodični zakon propisuje zajednički život (Član 5), i smatra da je to jednako braku po pitanju prava na zajedničko uzdržavanje i druga imovinska pitanja. Stoga, u skladu sa izvještajem, prava djece rođene u braku i van braka su u potpunosti jednaka.

Zaštita od lošeg postupanja i zlostavljanja

U svom ranijem zaključku (Zaključci 2011.) Komitet je smatrao da ne posoji eksplicitna zabrana tjelesnog kažnjavanja u kući u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko.

Komitet primjećuje iz Globalne inicijative za okončanje tjelesnog kažnjavanja da zakonske reforme još uvijek nisu u potpunosti zabranile tjelesno kažnjavanje u kući u Bosni i Hercegovini. Tjelesno kažnjavanje je nezakonito u školama.

Komitet je upoznat sa legislativom u svim entitetima koje zabranjuje nasilje u porodici na djecom. Ipak, Komitet konstatuje da se Porodičnim zakonom u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko ne zabranjuje svaki oblik tjelesnog kažnjavanja.

Kad je u pitanju Republika Srpska, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u RS-u zabranjuje različite oblike nasilja, kao što je fizičko, emocionalno ili psihološko nasilje. Fizičko nasilje se interpretira kao ponašanje koje uključuje fizičku silu sa namjerom da se izazove i najmanji bol i/ili nelagoda, što vodi stvarnoj ili potencijalnoj šteti djetetu.

Komitet smatra da tjelesno kažnjavanje u kući nije eksplicitno zabranjeno u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko. Stoga, situacija nije u skladu sa Poveljom.

Komitet pita da li je tjelesno kažnjavanje zabranjeno u svim entitetima u institucijama za brigu o djeci.

Prava djece u javnim ustanovama

U svom ranijem zaključku, Komitet je pitao koji su bili kriteriji za ograničavanje statateljstva ili roditeljskog prava. On je pitao i koje su proceduralne mjere zaštite kako bi se osiguralo da djeca se premještaju iz njihovih porodica samo u izuzetnim okolnostima.

Komitet iz izvještaja zaključuje da u skladu sa Porodičnim zakonom u Federaciji Bosne i Hercegovine, na zahtjev oba ili jednog roditelja organ starateljstva može odlučiti o smještaju djeteta u ustanovu ako je to neophodno za zaštitu najboljih interesa djeteta. Zakon predviđa okolnosti u kojima roditelju može biti uskraćeno pravo da živi sa djetetom, t.j. roditeljsko staranje. Roditelji mogu podnijeti zahtjev za 'prestanak staranja' i ako nisu zadovoljni, oni mogu pokrenuti tužbu kako bi se odlučilo o daljoj brizi o djetetu. Sud će vratiti pravo roditelja da živi sa djetetom kada je to u interesu djeteta.

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske propisuje uvjete pod kojima dijete ima pravo da se stavi u ustanovu ili drugu porodicu. Bilo kakva ograničenja ili ograničenja prava roditelja na starateljstvo nad djetetom zasniva se na kriterijima utvrđenim u zakonodavstvu i ne ide izvan granica neophodnih za zaštitu najboljih interesa za rehabilitaciju djece i obitelji.

U Distriktu Brčko ograničenja i oduzimanje roditeljskog starateljstva se može naručiti od strane nadležnog organa iz razloga i na način kako je to propisano Porodičnim zakonom. Na zahtjev roditelja koji je lišen ovog prava sud će odlučiti da li da vrati pravo roditelja da živi sa djetetom. Postupak se vodi hitnom procedurom.

U svom ranijem zaključku Komitet je konstatovao da je Vlada razvijala svoju politiku u pogledu mjera koje treba poduzeti za transformaciju institucionalne brige, razvoj alternativnih usluga, jačanje kapaciteta centara za socijalni rad i razviti pravni okvir za zaštitu obitelji i djece. Komitet je pitao koji je najveći broj djece koja mogu biti smještena u jednoj instituciji.

Komitet iz izvještaja zaključuje da Pravilnik o opštim, tehničkim i profesionalnim zahtjevima za osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine 2013. godine definiše minimalne standarde usluga u ustanovama socijalne zaštite koje mogu biti dalje proširene u skladu sa kantonalnim propisima. Ovaj pravilnik definira da kapacitet ustanova za djecu bez roditeljskog staranja, treba biti do 40 djece.

Komitet podsjeća da jedinica u dječjoj ustanovi mora podsjećati na kućno okruženje i ne može biti veći od 10 djece (Zaključci 2011, Mađarska). Komitet pita koliko je maksimalna veličina jedne institucije. Komitet iz izvještaja zaključuje da u 2014. godini, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila Strategiju o Deinstitutionalizacija i transformacija socijalnih ustanova (2014-2020). Strategija predstavlja opredjeljenje Vlade da nastavi, uz podršku kantonalne vlade, svoj angažman na poboljšanju kvaliteta života djece.

Prema izvještaju, u 2013. godini, 1.670 djece je bilo smješteno u institucijama od kojih je 587 bilo u hraniteljskim porodicama.

Komitet primjećuje iz zaključnih zapažanja konsolidovanog drugog do četvrtog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine, koji je usvojio Komitet na šezdeset prvoj sjednici (17. septembar - 5. oktobar 2012.) da se djeca mogu smjestiti u institucije isključivo na osnovu porodičnih ekonomskih poteškoća.

S tim u vezi, Komitet podsjeća da smještanje djeteta u instituciju mora biti izuzetna mjera i opravdana samo kada je zasnovana na potrebama djeteta. Finansijski uslovi ili materijalne okolnosti obitelji ne bi trebalo da bude jedini razlog za smještanje (Zaključci 2011, Izjava tumačenja o članovima 16 i 17). Komitet se također poziva na presude Evropskog suda za ljudska prava gdje se smatralo da je razdvajanje porodica isključivo na osnovu njihovih materijalnih teškoća bilo neopravdana drastična mjera i predstavlja kršenje Člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima (Wallova i Walla protiv. Češke Republike, broj 23848/04).

Komitet pita da li djeca mogu biti premještena iz svojih porodica na osnovu loših materijalnih okolnosti porodice.

Pravo na obrazovanje

Po pitanju prava pristupačnom i efikasnom obrazovanju, Komitet se poziva na svoj Zaključak u skladu sa Članom 17§2.

Mladi prestupnici

Prema izvještaju, prateći najnovije trendove i međunarodne pravne standarde u oblasti maloljetničkog pravosuđa, Federacija Bosne i Hercegovine je usvojila Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u januaru 2014.

godine (izvan referentnog perioda). Komitet želi da bude informisan o primjeni ovog zakona.

U svojim ranijim zaključcima Komitet je pitao da li maloljetni prijestupnici na izdržavanju kazne imaju zakonsko pravo na obrazovanje. On u tom smislu zaključuje da Član 151 Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku propisuje da maloljetnik koji izdržava zatvorsku mjeru ima pravo da pohađaju školu izvan ustanove, ako ustanova ne organizuje određenu vrstu školu ili kurseva i ako je to opravdano prethodnim dostignućima i ponašanju maloljetnika, pod uslovom da to ne šteti izvršenju odgojne mjere.

Što se tiče Distrikta Brčko, Komitet primjećuje da je Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku donesen 2011. godine, koji definira zahtjeve kojim se uređuju uslove, način i trajanje pritvora maloljetnika, kao i izvršenje institucionalnih odgojnih mjera i maloljetničkog zatvora.

U svojim ranijim zaključcima Komitet je pitao koja je maksimalna dužina pritvora i kazne zatvora. On napominje da je, prema Članu 100 gorenavedenog zakona, nakon odluke sudije pritvor ne može biti duži od trideset dana od dana hapšenja, a može se produžiti za najviše dva mjeseca.

Prema Članu 103 maloljetnici u pritvoru su odvojeni od odraslih. Tokom izvršenja krivičnih sankcija maloljetnika treba tretirati na način koji odgovara njegovom uzrastu, nivou zrelosti i drugim svojstavima ličnosti.

Kazna zatvora koja se može izreći maloljetniku počiniocu ne može biti duža od pet godina. Za krivično djelo za koje je kazna dugotrajnog zatvora ili za poklapaje najmanje dva dijela za koja je kazna zatvora više od 10 godina, maloljetnički zatvor može trajati do 10 godina.

Komitet pita da li se maksimalni pritvor za dva mjeseca, a maksimalna kazna zatvora u trajanju od 10 godina odnosi i na druge entitete.

Pravo na pomoć

Komitet podsjeća da Član 17 garantuje pravo djece, uključujući i maloljetnika bez pratnje za njegu i pomoć, uključujući i medicinsku pomoć (Međunarodna federacija liga za ljudska prava (FIDH) v. Francuska, Žalba broj 14/2003, odluka o meritumu septembra 2004. godine, § 36). U stvari, Član 17 odnosi se na pomoć koju pruža država u kojoj je maloljetnik bez pratnje ili ako roditelji nisu u mogućnosti pružiti takvu pomoć.

Države potpisnice moraju poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere da za maloljetnika garantuje njegu i pomoć koja mu je potrebna i da ih zaštiti od nemara, nasilja ili eksploatacije, čime predstavljaju ozbiljnu prijetnju za uživanje njihovih najosnovnijih prava, kao što su prava na život, na psihički i fizički integritet i na poštovanje ljudskog dostojanstva (Defence for Children International (DCI) v. Belgija, Žalba broj 69/2011, odluka o meritumu od 23. oktobra 2012. godine, §82).

Komitet pita koja se pomoć pruža djeci u neregularnoj situaciji da ih zaštite od nemara, nasilja ili iskorištavanja.

Zaključak

Komitet zaključuje da stanje u Bosni i Hercegovini nije u skladu sa Članom 17§1 Povelje po osnovu činjenice da nisu zabranjeni svi oblici tjelesnog kažnjavanja u kući u Federaciji Bosne i Hercegovine i Distrikta Brčko.

Član 17 - Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Stav 2 - besplatno osnovno i srednje obrazovanje - redovno pohađanje škole

Komitet uzima u obzir informacije sadržane u izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Iz izvještaja se zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko.

Djeca sa invaliditetom

Pošto Bosna i Hercegovina nije prihvatila Član 15§1, Komitet smatra pitanja koja se odnose na integraciju djece sa invaliditetom u redovni obrazovni sistem u skladu sa Članom 17§2.

U svojim ranijim Zaključcima Komitet je pitao da li postoji zakonodavstvo koje eksplicitno štiti osobe sa invaliditetom od diskriminacije u obrazovanju i osposobljavanju i da li su uspostavljene mjere koje olakšavaju integraciju djece sa invaliditetom u redovno obrazovanje.

Prema izvještaju, ne postoje posebni zakoni koji štite osobe s invaliditetom od diskriminacije u obrazovanju, ali zakon o obrazovanju na svim nivoima zabranjuje diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, uključujući invaliditet i garantuje svakom djetetu pravo na jednak pristup obrazovanju i jednak tretman bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Komiteta prima k znanju da je socijalno uključivanje u školama je poboljšano primjenom indeksa inkluzije kao sredstva samoevaluacije. Kategorije, postupak identifikacije, planiranje i način rada, profil, obuka, profesionalni razvoj kadrova koji rade s djecom i mladima s posebnim potrebama, kao i druga pitanja, pobježe propisuju entiteti i kantoni.

Član 21. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju propisuje posebne programe obuka za osoblje, pedagoge, nastavnike obrazovanja djece sa posebnim potrebama, logopede i direktore škola koji će biti obavezni u programima obuka. Takvi programi su uspostavljeni od strane obrazovnih vlasti u entitetima, u skladu sa principima i standardima utvrđenih ovim zakonom.

Prema Članu 19. Okvirnog zakona, djeca s posebnim potrebama se obrazuju u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim mogućnostima.

U Distriktu Brčko Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju uređuje upis, postupak identifikacije, obrazovanje i rehabilitaciju djece sa smetnjama u mentalnom razvoju. Ovaj zakon zabranjuje svaki oblik diskriminacije u obrazovanju i osposobljavanju učenika i osigurava jednake uvjete za sve primjene načela i norme utvrđene ovim zakonom.

U Federaciji Bosne i Hercegovine u upotrebi su individualni pristup sa prilagođenim nastavnim planom i programom za djecu s posebnim potrebama. Ovi nastavni planovi i programi su razvijeni u suradnji nastavnika sa mobilnim timovima sastavljenim od stručnjaka za pojedine oblasti (pedagozi, psiholozi, defektolozi, terapeuti i sl.)

Komiteta konstatuje da je u 2013/2014. godini bilo 138 djece sa invaliditetom u predškolskim institucijama u Republici Srpskoj, 1057 u redovnom osnovnom obrazovanju i 403 u redovnom srednjoškolskom obrazovanju.

Komiteta podsjeća da se osobe sa invaliditetom moraju integrisati u redovne ustanove. Obrazovanje i obuka moraju biti dostupni u okviru redovnih ustanova i samo tamo gdje to nije moguće, kroz posebne škole. Države potpisnice ne mogu samostalno odlučiti i moraju pružiti dokaz da je to slučaj ili da barem ulažu značajne napore da se to postigne (Zaključci 2008, Andora).

Komiteta traži da sljedeći izvještaj pruži informacije o ukupnom broju djece sa invaliditetom, ukupno i onih koji su upisani u redovnom obrazovanju i u specijalnim školama, u svakom od entiteta. U međuvremenu, Komiteta zadržava svoj stav o ovom pitanju.

Romska djeca

Komiteta podsjeća s tim u vezi da države potpisnice imaju čvrste obaveze da se osigura jednak pristup obrazovanju za svu djecu. U tom smislu posebnu pažnju treba posvetiti ugroženim grupama, kao što su djeca iz manjinskih grupa, djeca koja traže azil, djeca izbjeglice, djeca u bolnici, djeca pod njegom, trudne tinejdžerke, tinejdžerski mjeseci, djeca koja su lišena slobode, itd.

Što se tiče obrazovanja djece romske nacionalnosti, iako obrazovne politike za romsku djecu mogu biti fleksibilne strukture kako bi se zadovoljile raznolikosti grupe i mogu uzeti u obzir činjenicu da neke grupe vodi putujući ili polu-putujući način života, ne bi trebalo biti odvojene škole za romsku djecu. Posebne mjere za romsku djecu ne bi trebalo da uključi osnivanje odvojene škole ili razreda isključivo za ovu grupu (Zaključci 2011, Slovačka).

U svojim ranijim zaključku Komitet je želio da bude obaviješten o poduzetim mjerama na unapređenju pristupa obrazovanju romske djece redovnom obrazovnom sistemom. Komitet je zatražio informacije o romskoj djeci, uključujući i stope upisa u osnovno i srednje obrazovanje, kao i stopu izostanaka.

Komitet iz izvještaja da je Vijeće ministara BiH usvojilo Revidirani Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma 14. jula 2010. godine sa preporukama i prijedlozima dogovorenim na 16. sastanku Međunarodnog upravnog Komiteta Programa Decenije inkluzije Roma.

Prema izvještaju, u 2011. godini došlo je do povećanja upisa romske djece u osnovno, srednje obrazovanje i više škole. 49 romske djece upisano u obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja, 3024 romske djece pohađali osnovnu školu, 243 romske djece pohađali srednju školu, 17 romske djece je uključeno u visokom obrazovanju i 939 djece nisu bili obuhvaćeni kroz osnovno ili srednje obrazovanje.

Pored procenata romske djece koja pohađaju osnovnu školu, važno je uzeti u obzir podatke o procentu romske djece koja završavaju osnovno obrazovanje. Prema podacima iz Ankete višestrukih pokazatelja na romske populacije u 2011-2012., postotak djece koja ulaze u prvi razred i dođu do završnog razreda osnovne škole je 75%. Ovaj broj uključuje i djecu koja su ponavljala razrede osnovne škole.

Prema izvještaju, kao mogućih razloga za neredovno pohađanje, nadležna kantonalna ministarstva identifikovala su sljedeće faktore: socio-ekonomski razlozi, nezaposlenost roditelja, nepovoljne porodične situacije, stavovi roditelja itd.

Što se tiče uključivanja romske djece, prema izvještaju, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske redovno poštuje implementaciju Revidiranog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma, i to:

- škole imaju sastanke sa roditeljima romske djece s ciljem da ih obavijestiti da je osnovno obrazovanje obavezno. NVO učestvuju u tim aktivnostima. 21 sastanak je održan u 2011/2012. školskoj godini u sedam škola i četiri općine. 676 učenika su upisani u osnovne škole u 2011/2012. školskoj godini;
- Podsticajne mjere se preduzimaju u cilju poboljšanja redovnog pohađanja škole - stalni kontakti sa romskim udruženjima i romskom zajednicom, centrima za socijalni rad i romskim porodicama.
- Svi studenti koji stanuju na većoj udaljenosti od 4 km od škole su dobili besplatan prijevoz; Opština Bijeljina daje obroke za romsku djecu u osnovnim školama.

U Distriktu Brčko, Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama zahtijeva da sva djeca imaju jednako pravo na obrazovanje. Član 6, stav b) Zakona zabranjuje diskriminaciju i favoriziranje na osnovu etničke, vjerske, seksualne, političke, društvene ili bilo koje druge osnove.

Komitet napominje da obrazovni sistem Distrikta Brčko nema posebne škole ili učionica za romsku djecu. Oni su umjesto toga integrisani u redovnu nastavu s ostalim učenicima. Osnovne škole u Distriktu Brčko uključuju 107 romskih učenika i 16 učenika Roma u srednjim školama. Zakonodavstvo propisuje jednaka prava za sve učenike, ali problemi romskih učenika uzrokovane porodicom i društvenim okolnostima su evidentni.

Prema izvještaju, škole pomažu ovim učenicima kroz organizovanje ciljanih aktivnosti za njih, u saradnji sa lokalnim zajednicama i nevladinim organizacijama s ciljem pružanja potrebnih uslova za obrazovanje. Stručni timovi u školi koji se sastoje od pedagoga, psihologa, defektologa, socijalnih radnika, socijalnih pedagoga suočavaju se sa izazovom slabe stope pohađanja škole romskih učenika, što pokušavaju riješiti u suradnji sa roditeljima i radeći na promjeni stavova roditelja prema obrazovanju svoje djece.

Komitet smatra da su poduzete mjere za poboljšanje pristupa romske djece predškolskom, kao i osnovnom i srednjem obrazovanju, što je rezultiralo u boljoj ukupnoj stopi upisa. Komitet također primjećuje da ne postoje odvojene škole za romsku djecu ni u jednom od entiteta. Komitet želi da budu informisani o rezultatima poduzetih mjera, kao što su precizne informacije o upisu, ispisu i stopi odsustvovanja romske djece u svim entitetima.

Mjere za povećanje upisa u srednje škole

U svom prethodnom Zaključku Komitet je utvrdio da situacija nije bila u skladu s Poveljom, jer nije dokazano da su mjere za povećanje stope upisa u srednje obrazovanje bile adekvatne.

S tim u vezi, Komitet zaključuje iz izvještaja da u Federaciji Bosne i Hercegovine srednje obrazovanje (do 18 godina) nije obavezno, ali stopa upisa je skoro 100%, jer su učenici dobili besplatan prijevoz ako je udaljenost između škole i mjesta stanovanja veća od 3 kilometra. U Republici Srpskoj, gdje je srednja škola obavezna, stopa upisa je 97%.

Komitet preko UNDP-a saznaje da stopa upisa u osnovne škole u kontinuitetu ostaje na nivou preko 97%, jos od 2000.godine.

Komitet želi da redovno bude obaviješten o stopi upisa u obavezno obrazovanje u svim entitetima.

Zaključak

Do primitka traženih informacija, Komitet odlaže svoj zaključak.